

UNIVERSITY OF TARTU

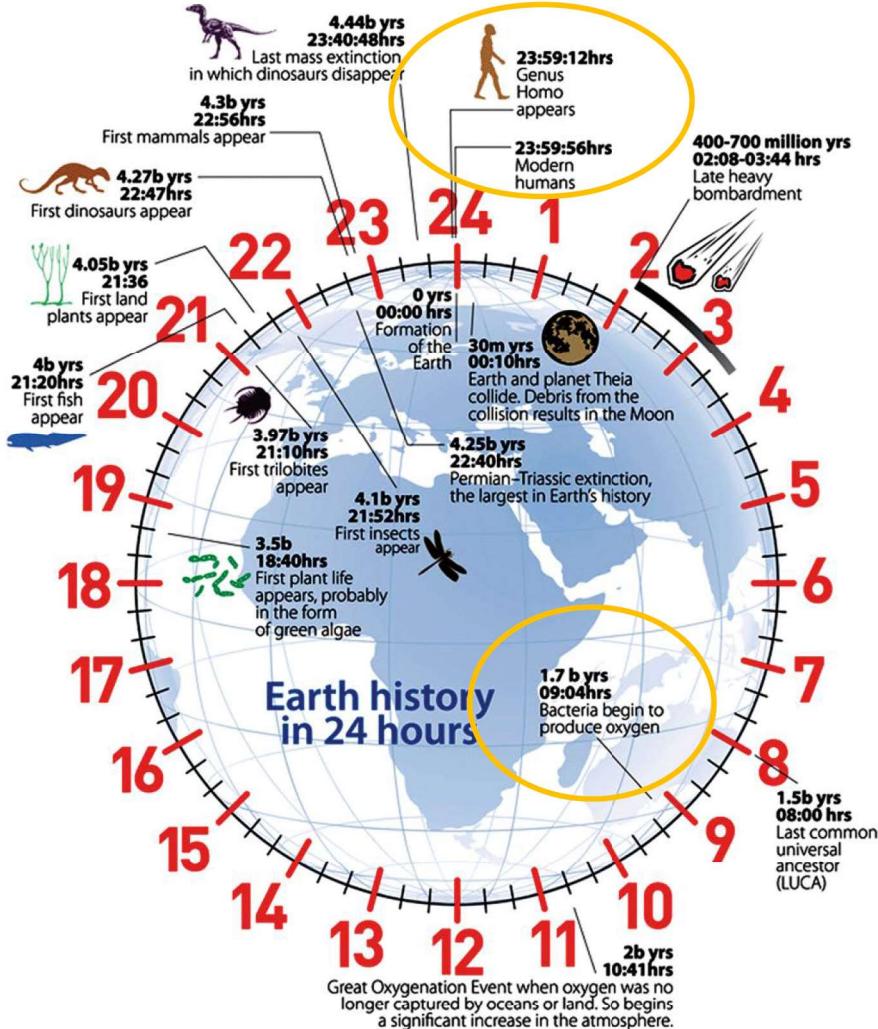
Mikrobioom ja tervis

Elin Org, PhD

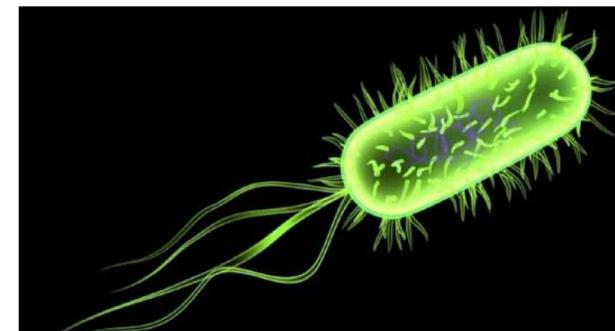
Mikrobiomika-genoomika kaasprofessor
Genoomika instituut

13. märts, 2022
Elin.Org@ut.ee

Mikroobid ümbritsevad meid kõikjal

MIKROOB

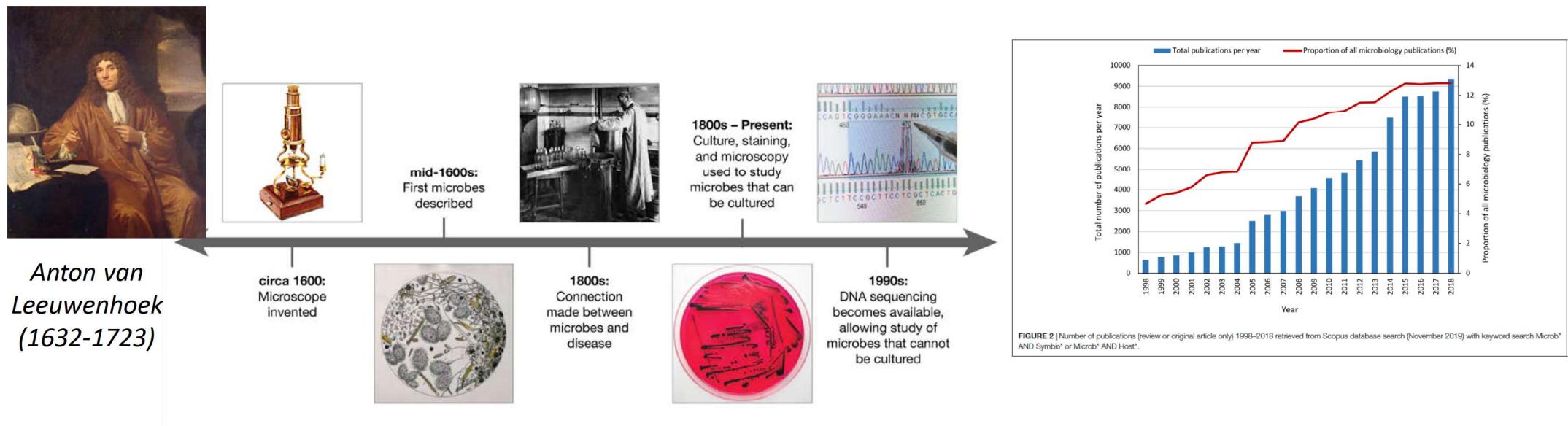

MIKROBIOOTA/ MIKROBIOOM

- **Mikroobioota** - inimese kehas elavad bakterid, viirused, ürbakterid, seenelised
- **Mikrooboom** - kõikide mikroorganismide geneetiline materjal

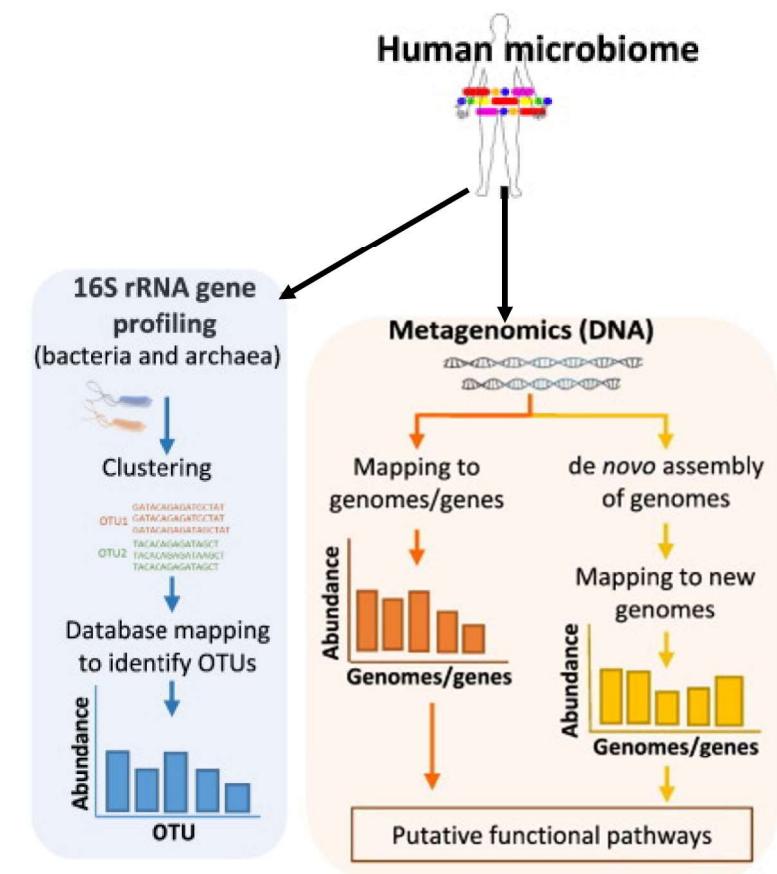
Mikrobioomi uurimine

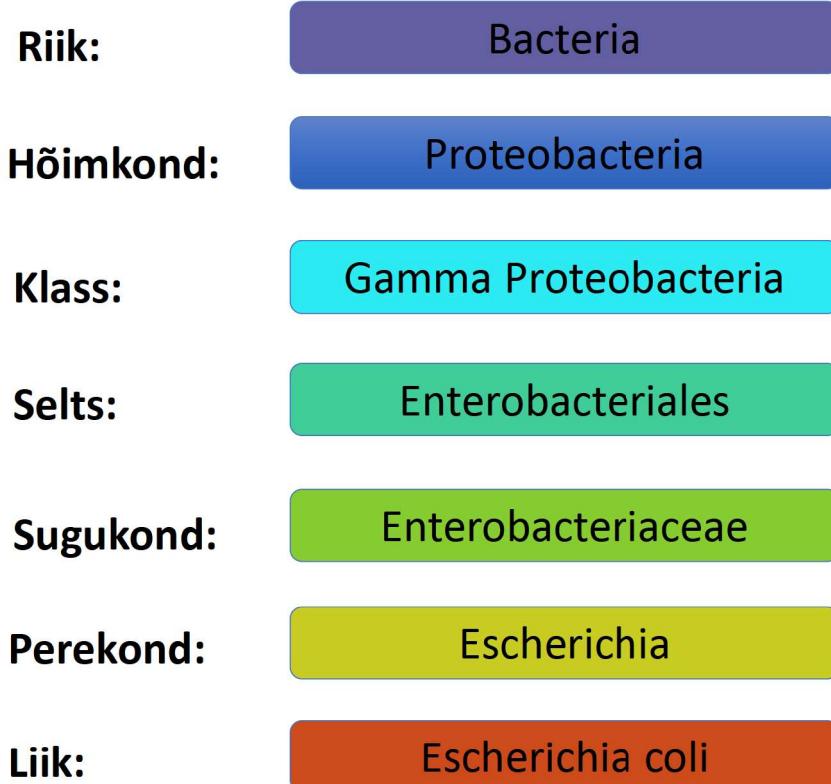
➤ Tänapäeval määratatakse mikroorganisme nende DNA alusel

Mikrobioomi järjestuste analüüs

- Sihtmärkgeeni (nt 16S rRNA) järjestamine
  - Saame kätte peamiselt bakterikoosluse (perekonna tasandini)
- Metagenoomi järjestamine
  - Saame kätte bakterite liigid/tüved + funktsioonid

Bakterite hierarhiline klassifikatsioon

Lai

Taksonoomia - fülogeneetiliselt seotud organismid

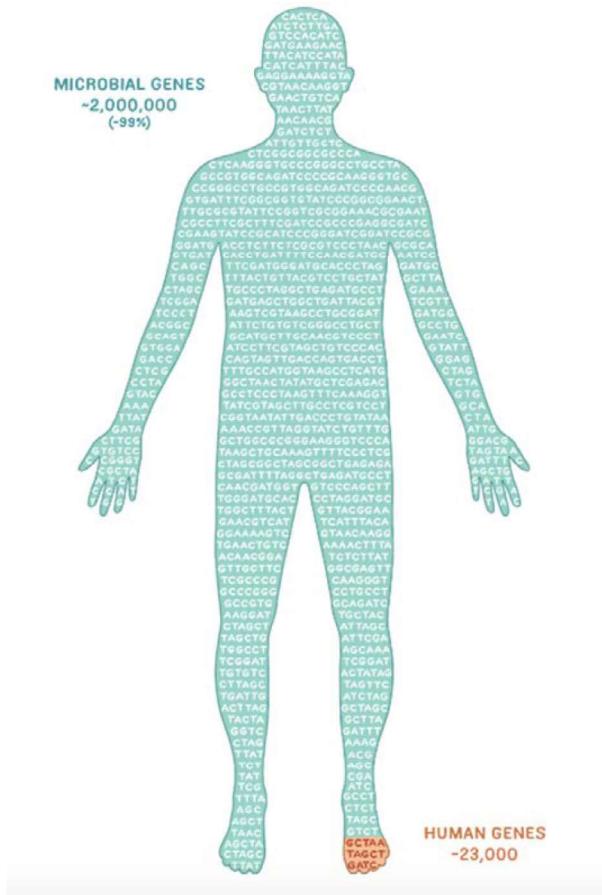
Spetsiifiline

Inimese genoom vs mikrobioom

~ 1.3 korda rohkem mikroobirakke

Tohutu geneetiline mitmekesisus: 100x rohkem geene

Unikaalne mikrobioomi kooslus

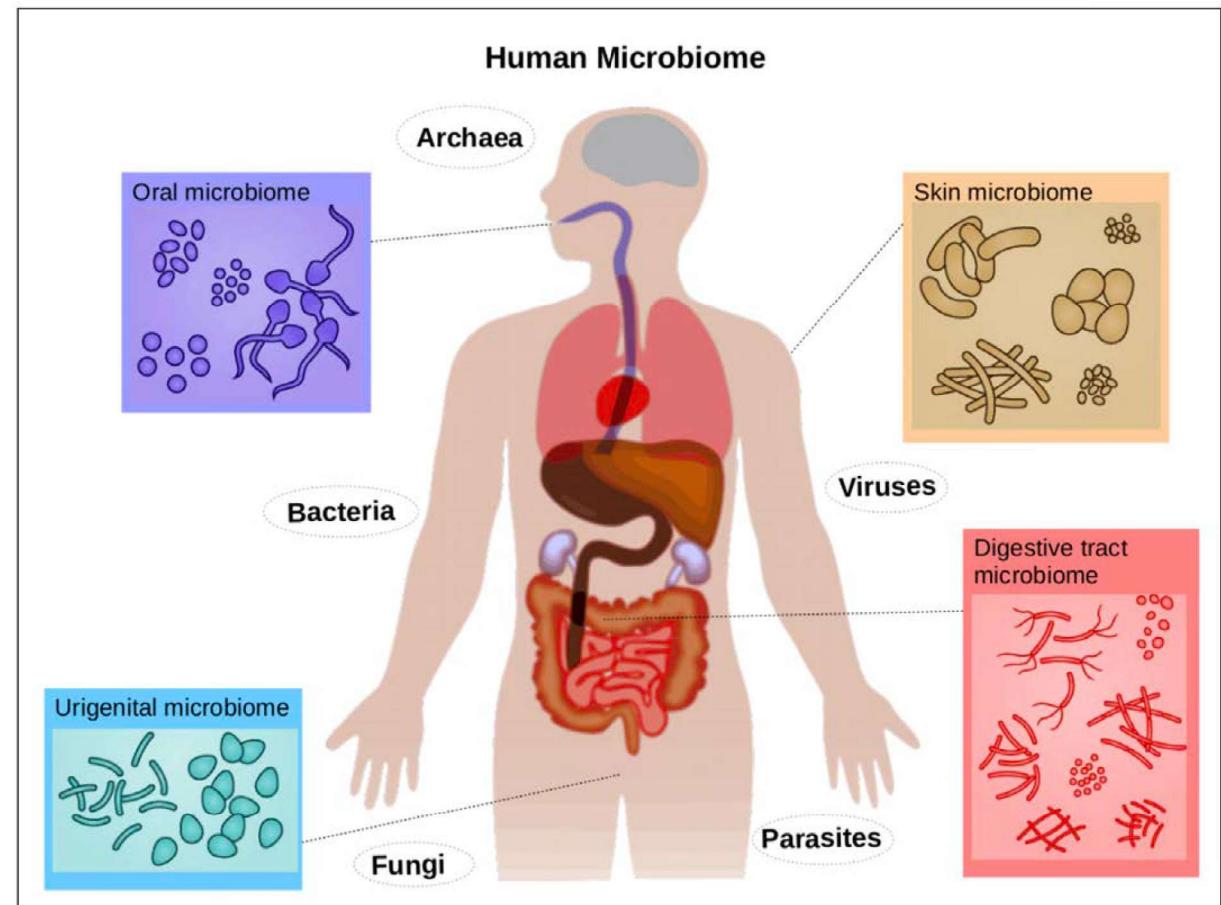
*Genoom- 99% sarnane
Pärime vanemateilt*

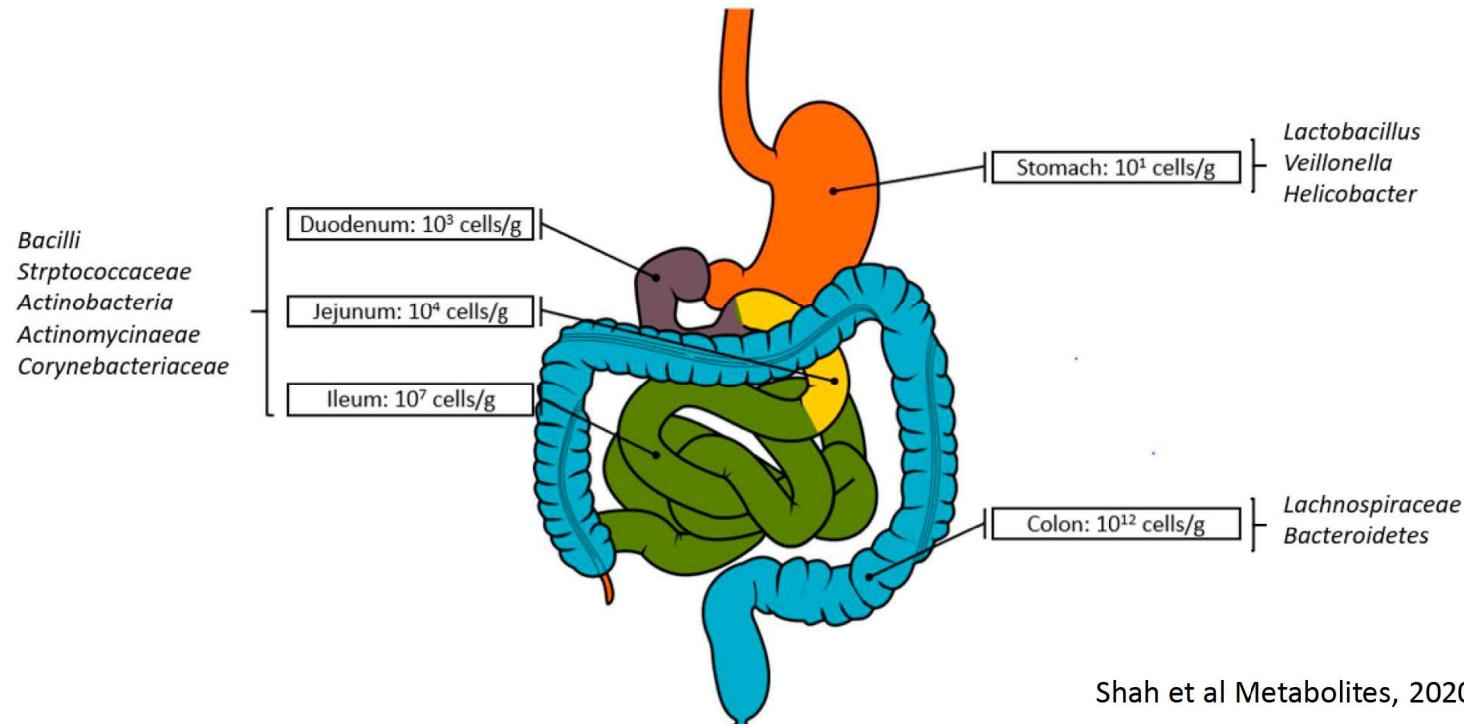
*Mikrobioom - 5% sarnane
Pärime emalt ja keskkonnast*

Erinevates kehaosades elavad erinevad mikroobid!

- **Suu:** > 600 bakteriliiki
- **Nahk:** > 600 bakteriliiki
- **Soolestik (jämesool):**
    > 1000 bakteriliiki
- **Kuse-suguelundkond:** > 200
bakteriliiki

Seedeelundkonna mikrobioom

- Suurim mikroobide kooslus jämesooles (>1000 liigi), domineerivad *Firmicutes* ja *Bacteroidetes* hõimkonna liikmed
- Soolestiku bakterite funktsioon on määrava tähtsusega inimese füsioloogias

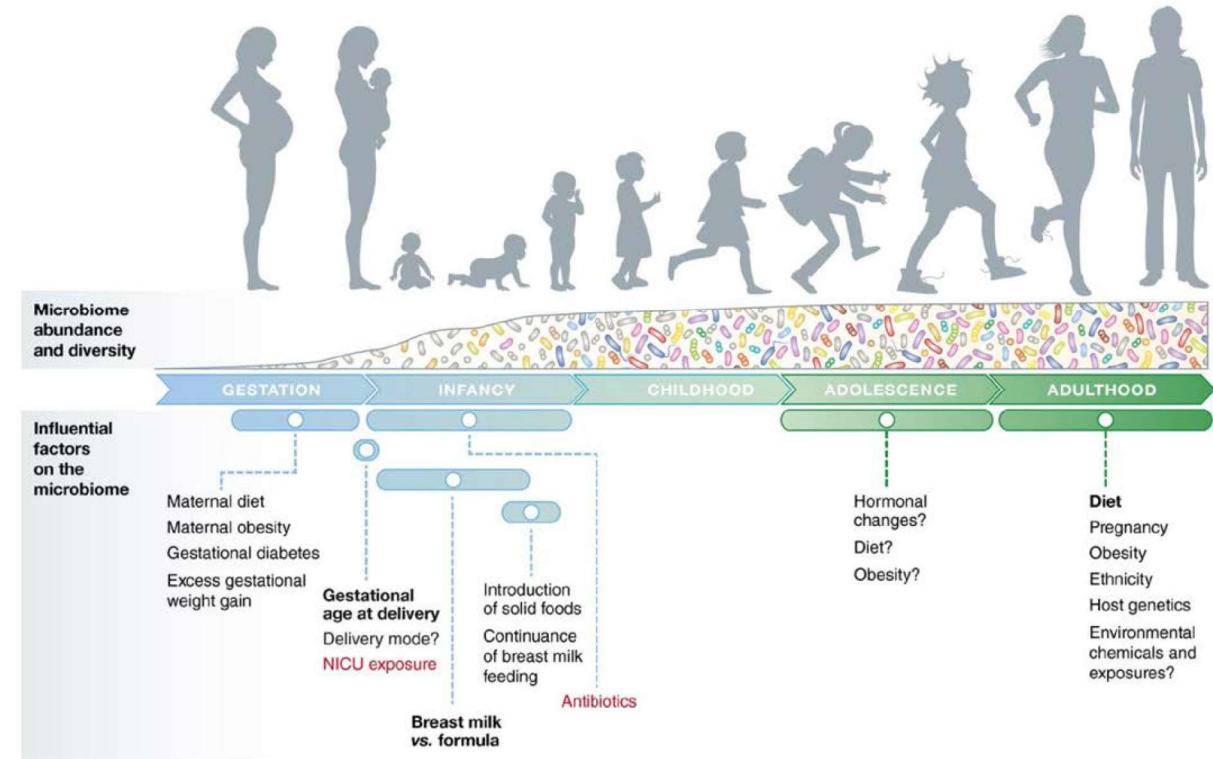
Mikrobioom muutub kogu eluea jooksul

Me saame mikroobid:

- Sünnitusel
- Keskkonnast
- Toiduga

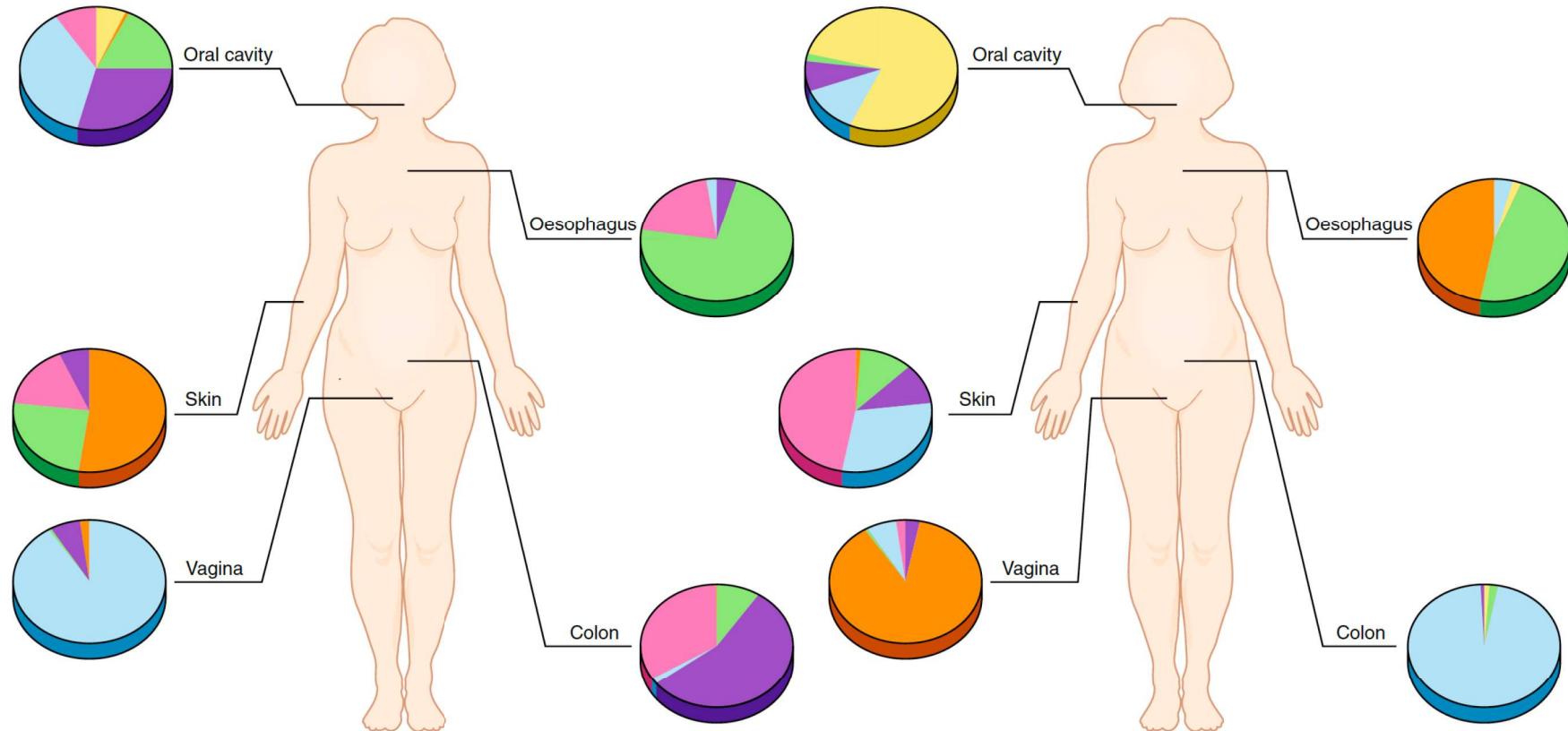
Mõjutavad faktorid:

- Toit
- Vanus
- Sugu
- Geneetika
- Elustiil
- Ravimid
- Tervis

Aagaard et al, EMBO reports 2016

Meil kõigil on väga UNIKAALNE mikrobioomi kooslus

Gilbert et al Nature Medicine, 2019

Soolestiku mikroobid on väga vajalikud

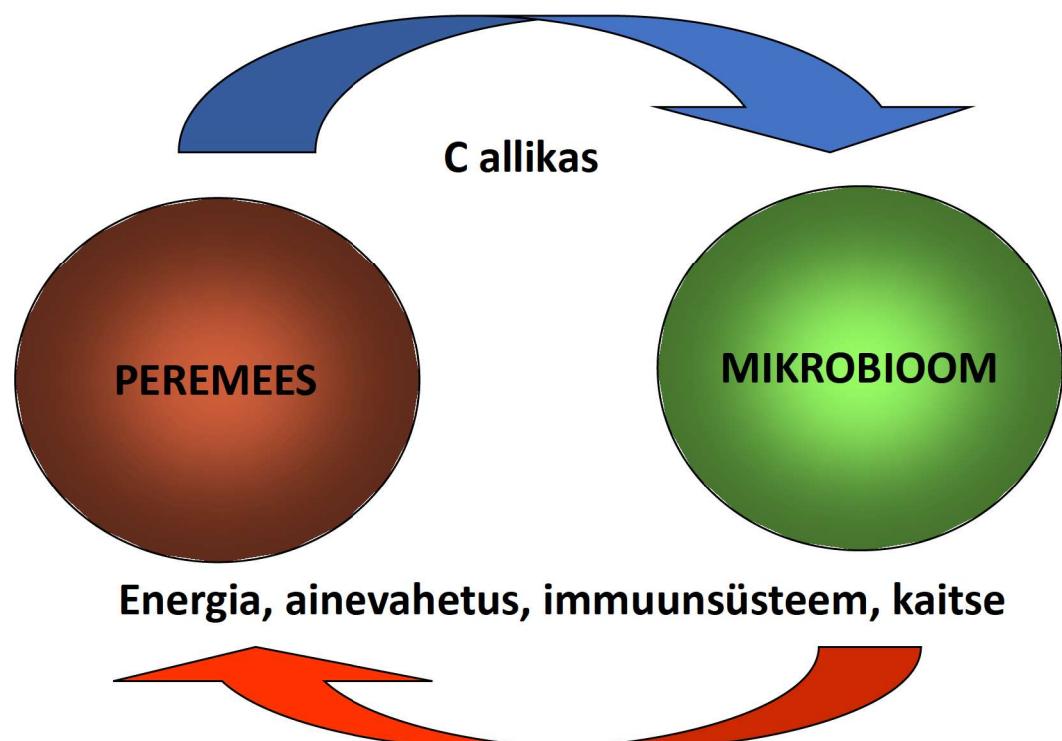
Immuunsüsteem & kaitse

- Varases immunsüsteemi arengus
- Stimuleerib immunsüsteemi
- Kaitse patogeenie vastu

Ainevahetus

- Vitamiinide ja hormoonide süntees
- Toiduga saadud kompleksete polüsahhariidide lagundamine energiaks (lühikesel ajalaga rasvapped, jne.)

Sümbiootiline koostoime

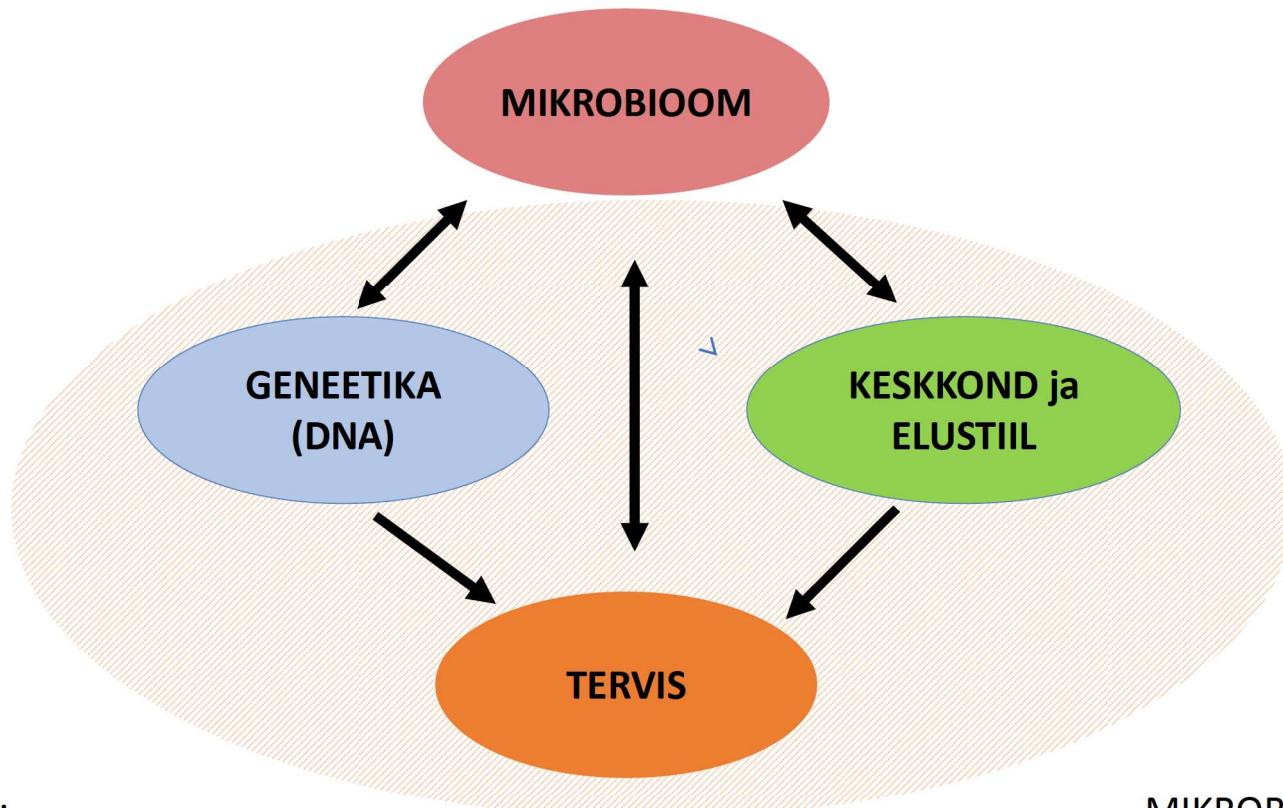
“Kõik haigused saavad alguse soolestikust”

---Hippocrates (460-370 B.C.)

- Haavandiline koliit
- Rasvumine
- Diabeet (T1D, T2D)
- Vähk (soolevähk jt)
- Rasvunud maks
- Reumatroidatriit
- Autism
- Südamehaigused
- Närvisüsteemi haigused:
Pariknsoni tõbi, Alzheimer,
skisofreenia, ALS,
depressioon, ärevushäired
- ja paljud teised haigused

Mis mõjutab haiguste kujunemist?

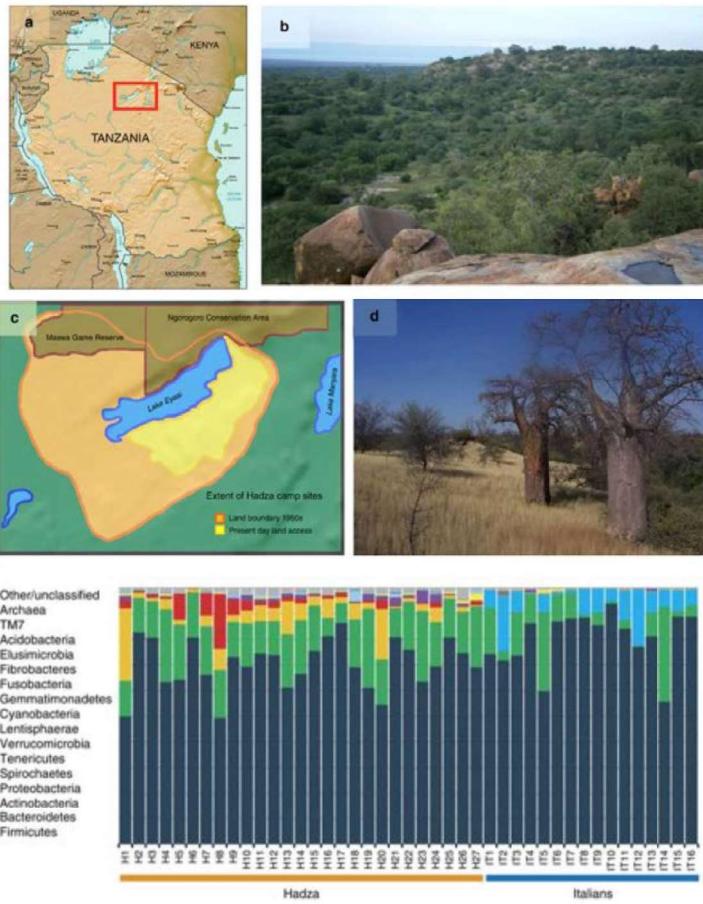
INIMESE GENOOM:

- Muutused DNAs
- Muutuvad ainevahetusproduktid

MIKROBIOOM:

- Muutub mikroobide tasakaal
- Muutuvad ainevahetusproduktid

Lääneühiskonnas on vähenenud soolestiku mikroobide mitmokeskus

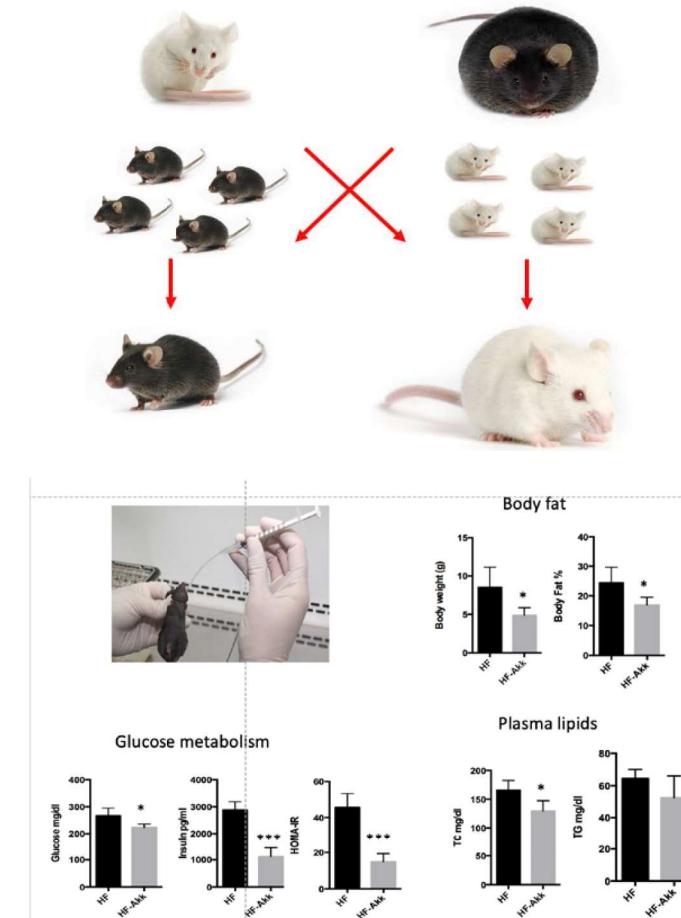
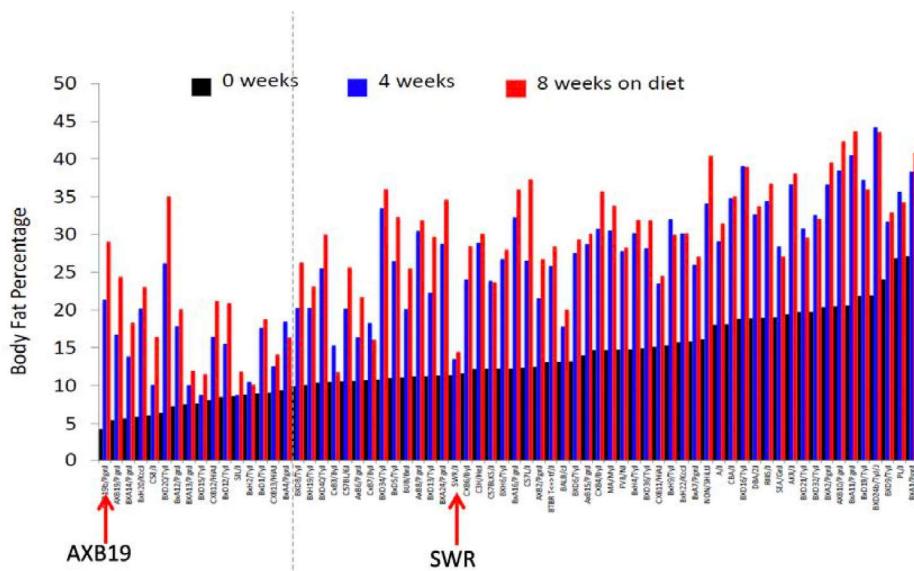
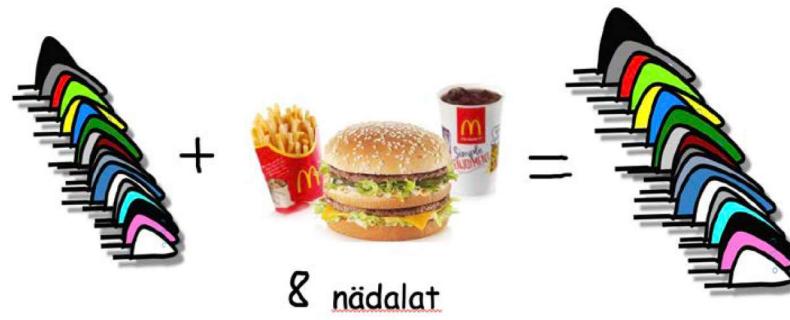
PÕHJUSED:

- Vähenenud kompleksete taimsete ühendite kasutamine toiduks
- Laialdane antibiootikumide kasutamine
- Hügieeni kasv

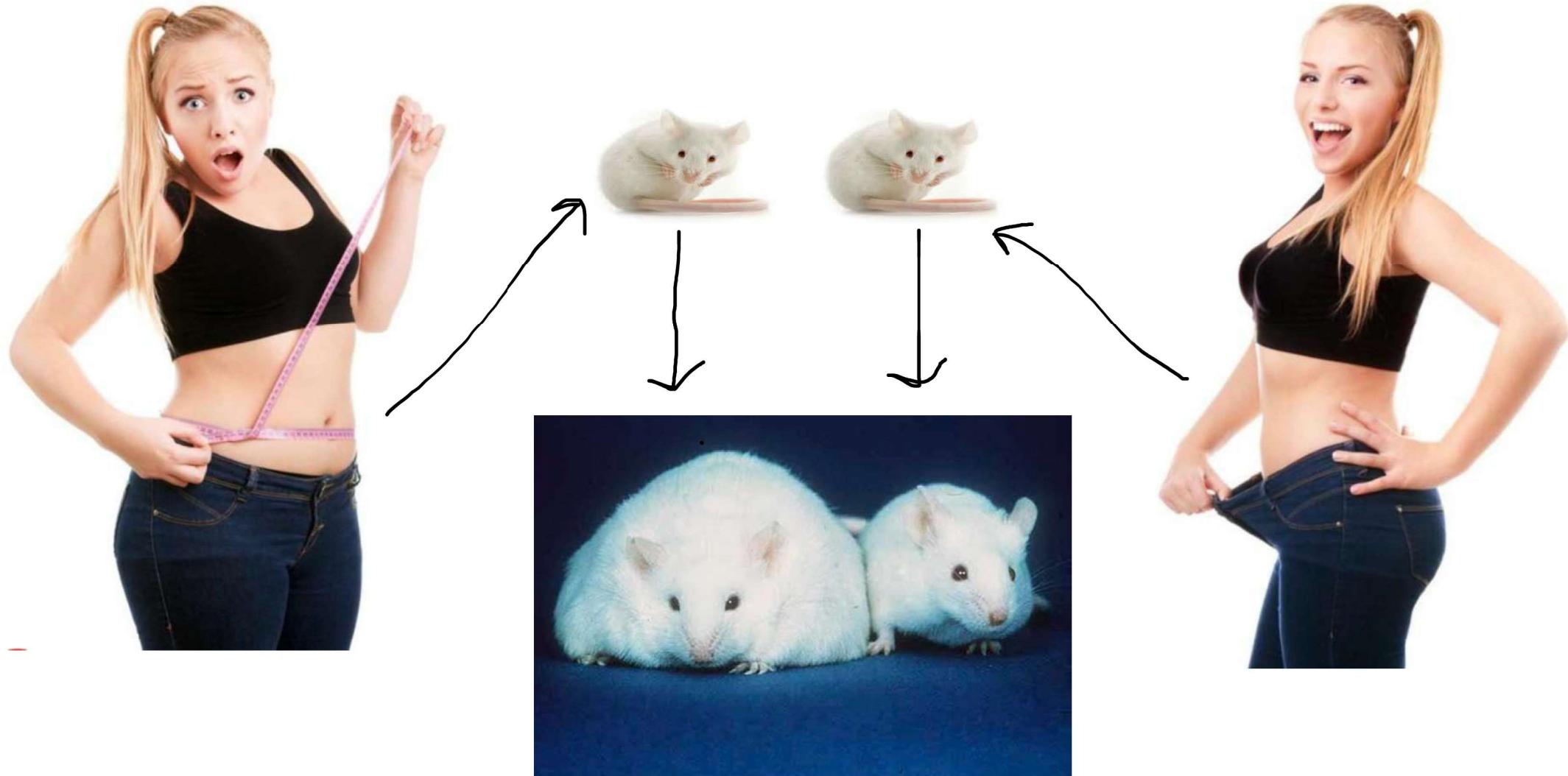
Mikroobikooslus peab olema mitmokesine!

Kuidas toit mõjutab mikrobioomi?

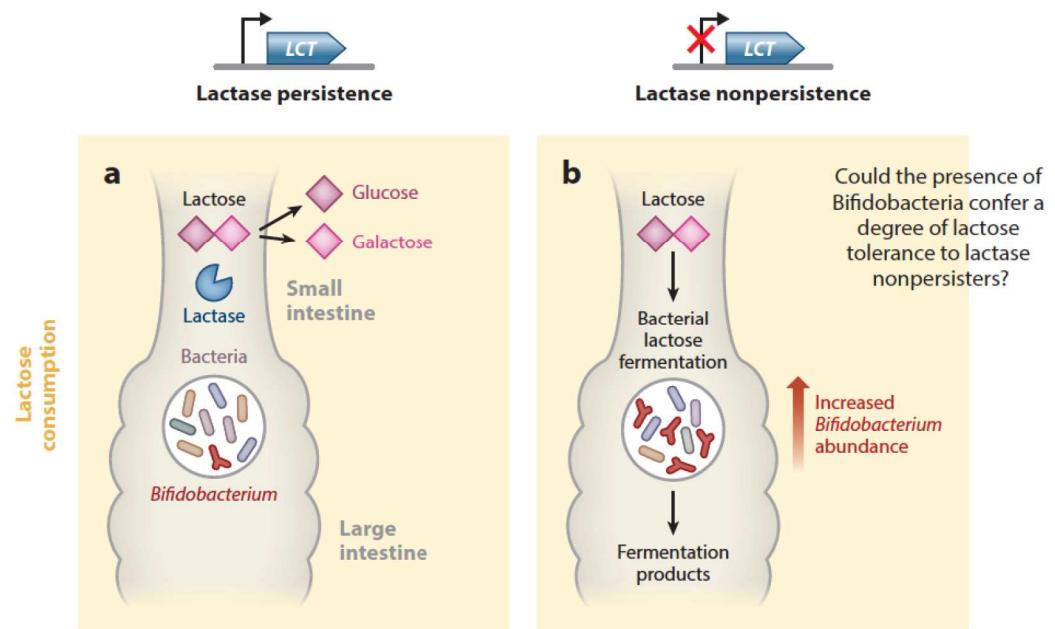
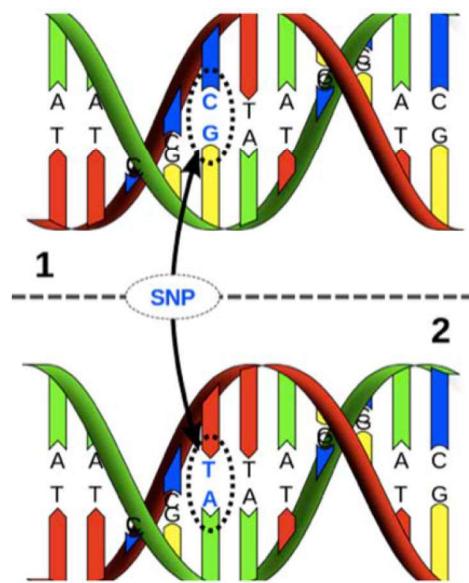

Parks et al, Cell Metabolism 2013

Rasvumist saab mikrobioomi analüüsил ennustada

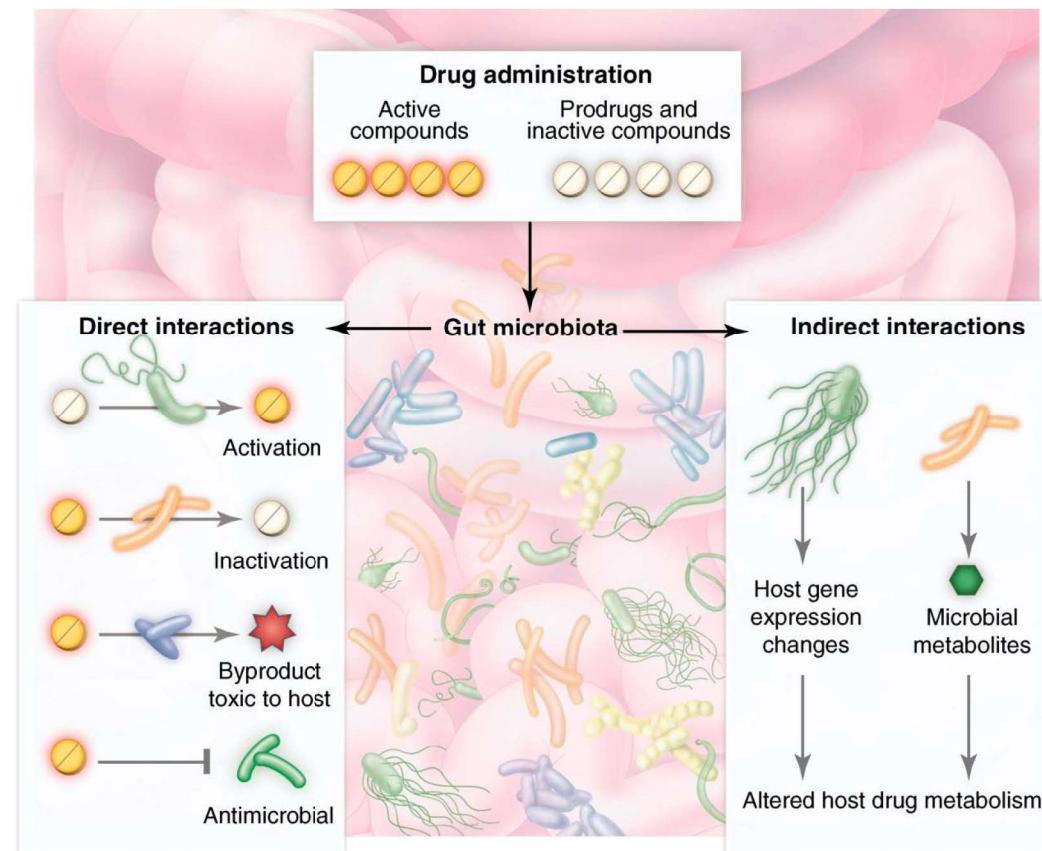
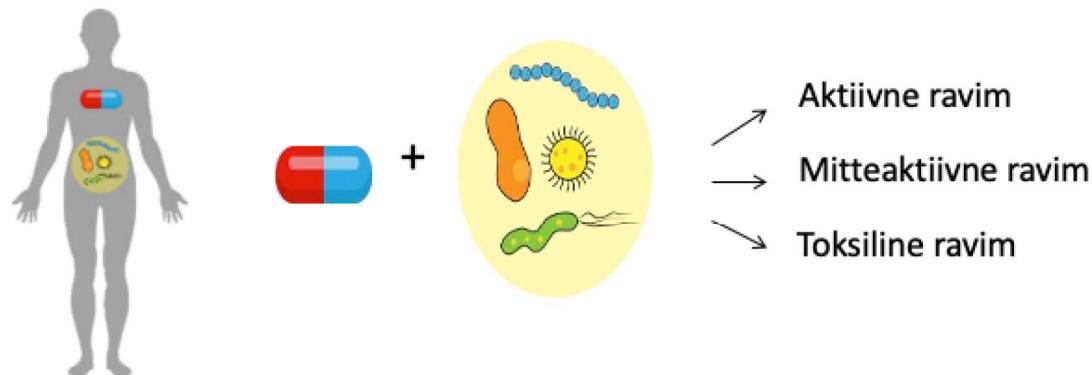

Laktoositalumatus- kas saame muuta mikrobioomiga?

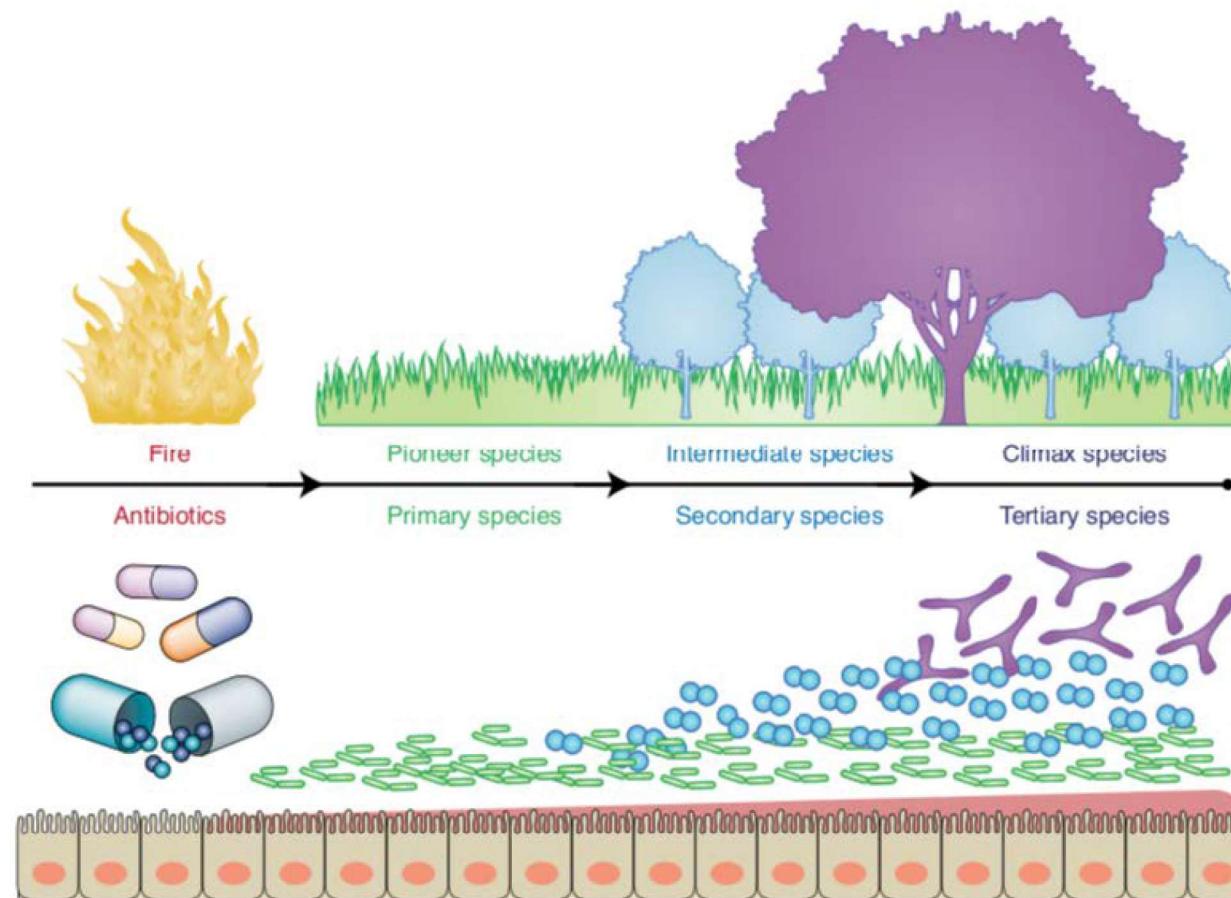

Soolestiku mikrobioom mõjutab ravimite metabolismi

- Ravimid mõjutavad mikrobioomi (nt antibiootikumid)
- Mikroobid võivad mõjutada ravimite ainevahetust
  - *otseselt*
  - *kaudselt*

Mikrobioomi taatumine võib võtta palju aega

Sean M. Gibbons, 2020

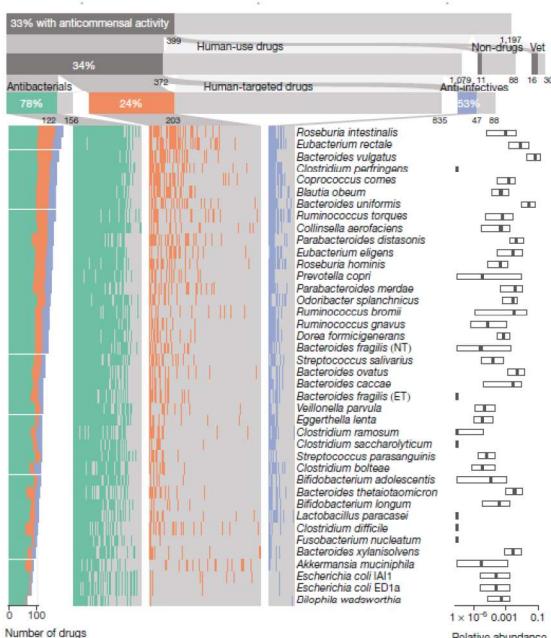
Võtmeliigid- organismi, kes omavad ökosüsteemi stabiilsusel ja taastumisel väga olulist mõju

Mikrobioom ja ravimid

Extensive impact of non-antibiotic drugs on human gut bacteria

Lisa Maier, Mihaela Pruteanu, Michael Kuhn, Georg Zeller , Anja Telzerow, Exene Erin Anderson, Ana Rita Brochado, Keith Conrad Fernandez, Hitomi Dose, Hirotada Mori, Kiran Raosaheb Patil , Peer Bork & Athanasios Typas

Nature 555, 623–628 (2018) | Cite this article

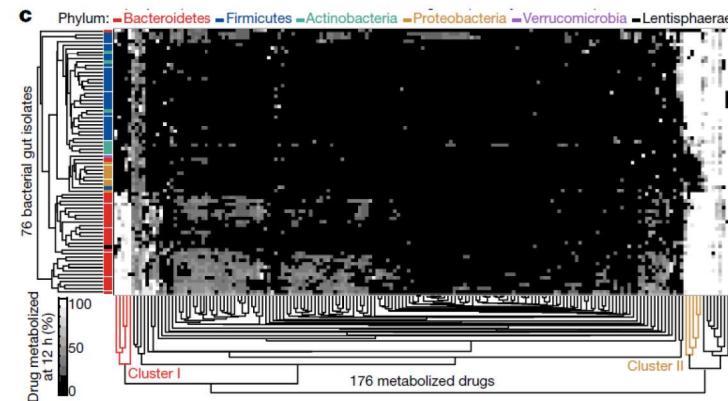

78% of antibacterials and 24% of human-targeted drugs show direct impact on the growth of some gut commensals *in vitro*

Mapping human microbiome drug metabolism by gut bacteria and their genes

Michael Zimmermann, Maria Zimmermann-Kogadeeva, Rebekka Wegmann & Andrew L. Goodman

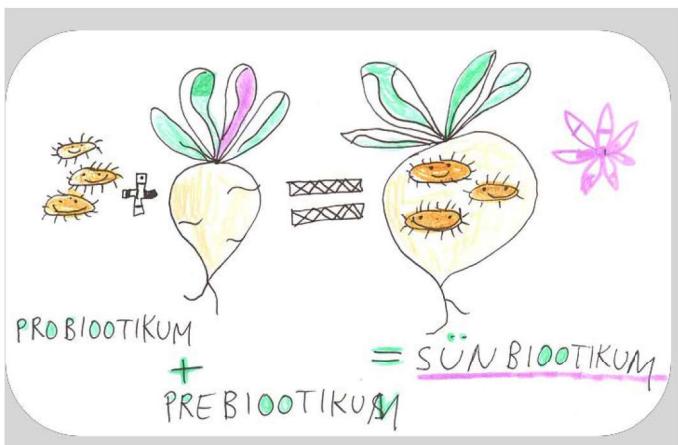
Nature 570, 462–467 (2019) | Cite this article

Around 65% of the drugs are metabolized by bacteria

Kuidas on võimalik muuta soolestiku mikrobioomi?

- Probiootikumid – bioloogiliselt aktiivsed (elusad/surnud) bakterid, mis on kasulikud tervisele (*Lactobacillid jogurtis, üle 300 liigi L. fermentum ME-3*)
- Prebiootikumid-ained, mis aitavad kasvada soolestikus koloniseerivaid kasulikke baktereid- peensooles mitte imenduvad kiudained, suhkrud, alkoholid (inuliin, FOS, polüfenoolid)

**SÜNBIOOTIKUM =
PRE-ja PROBIOOTIKUMID**

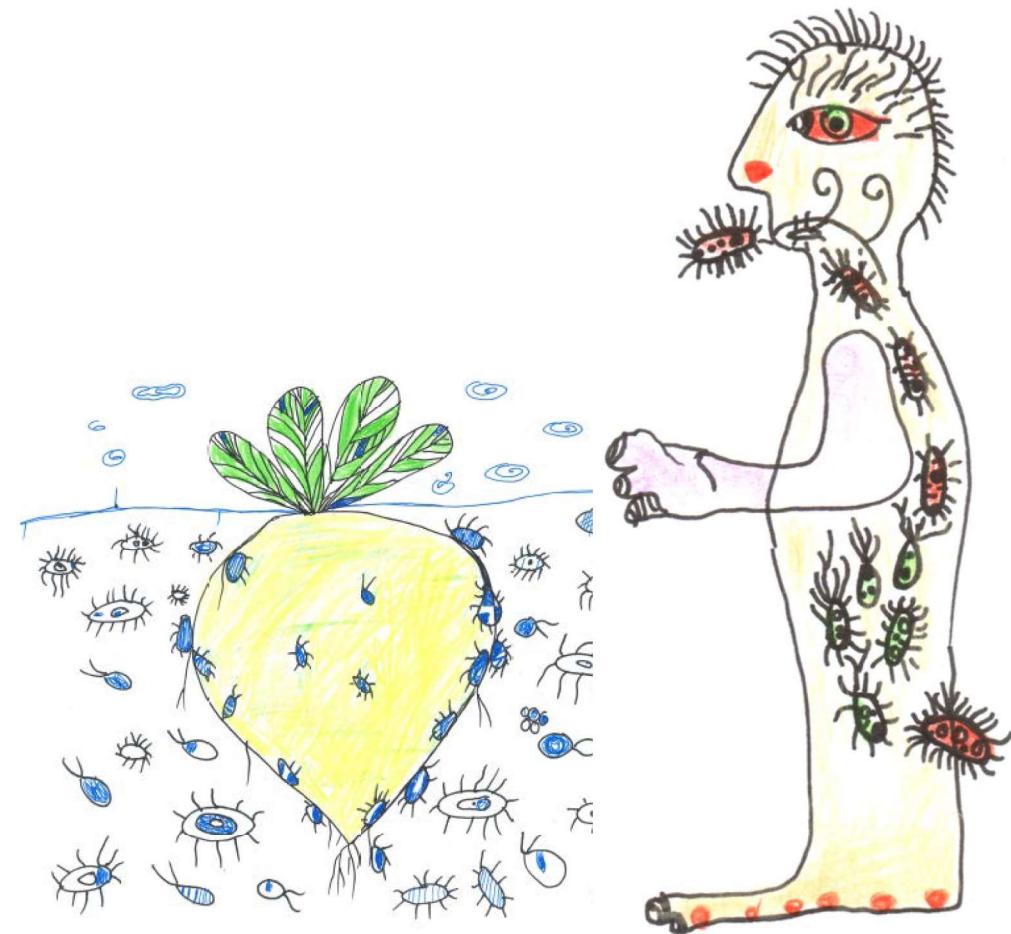
KÕIGIL TERVIST TOETAV EFFEKT

Parim toit on kasvatatud ökoloogilises keskkonnas!

Looduslikud kiudainterikkad toitained:

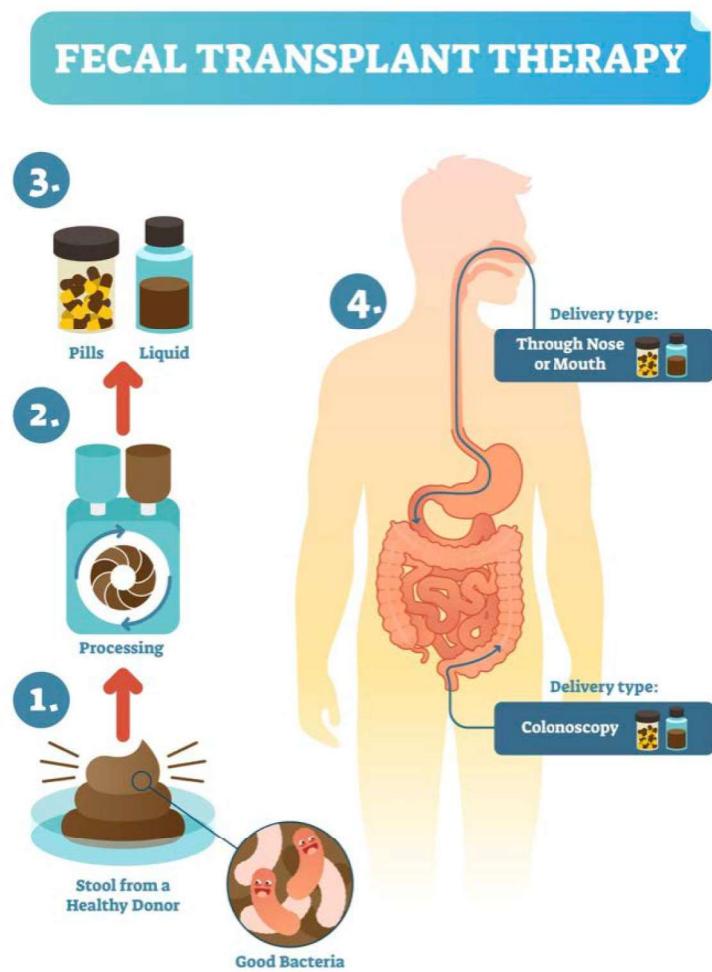
- Täisteravilja tooted
- Juurviljad
- Kaunviljad
- Puuviljad
- Köögiviljad
- Seemned

Inuliin (fruktoosist koosnev liitsuhkur, kiudaine)- ei imendu mao-sooletraktist, vaid jõuab läbi ülemise seedetrakti puutumata jämesoolde, kus bakterid selle lagundavad (Maapirn, siguriuur, võilillelehed)

Keskkonna mikroobide elurikkus on samuti oluline

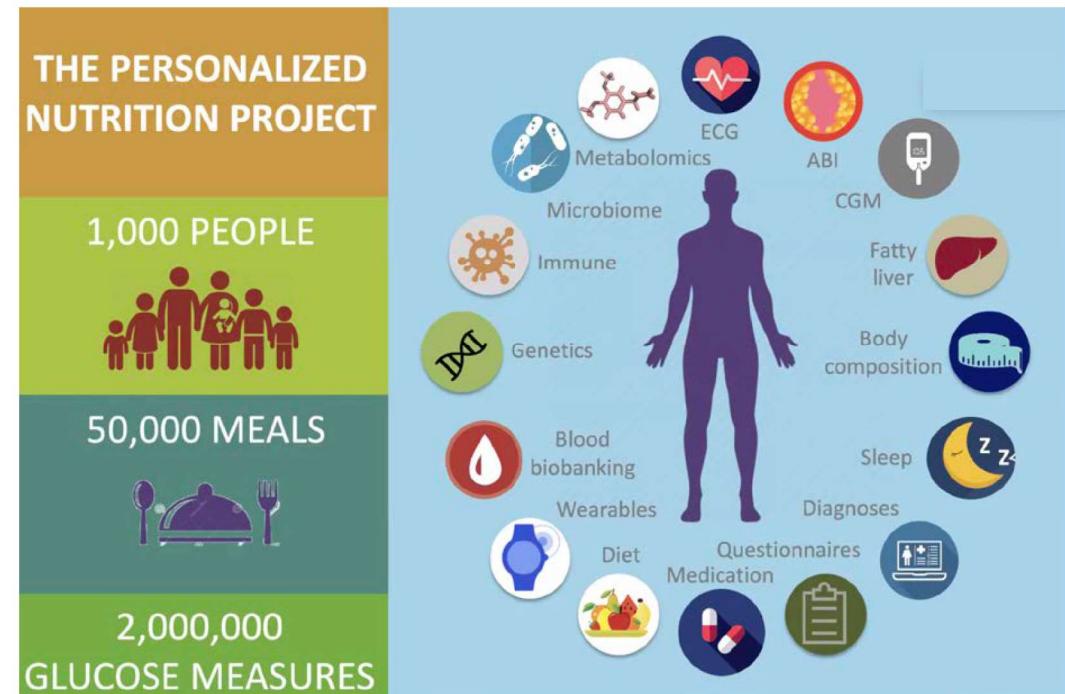
Inimese väljaheite siirdamine teistele - fekaaltransplantatsioon (FMT)

- 4th sajand eKr Hiinas- kasutati toidumürgituse raviks
- *Clostridium difficile* infektsioonid
- IBD, rasvumine, metaboolne sündroom
- Vähiterapia
- Vaja regulatsioone 'uued bioloogilised ravimid'

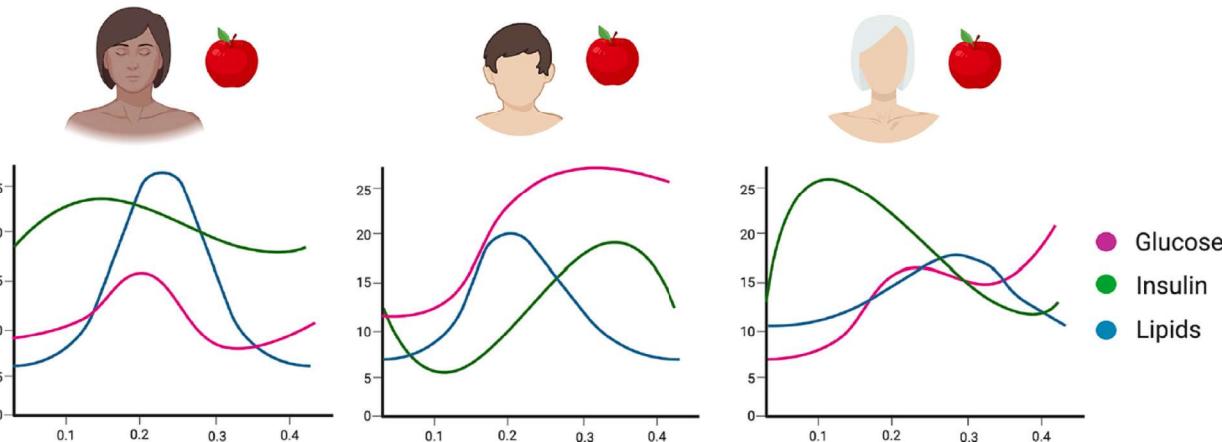
Milline toit sobib kõige paremini?

Zeevi *et al* (Cell 2015) – koguti toitumise, soolestiku mikrobioomi ja veresuhkru andmed 800 indiviidil ning leiti, et sama toitainet tarbinud inimeste veresuhkru taseme varieeruvus sõltub soolestiku mikrobiobioomi koostisest

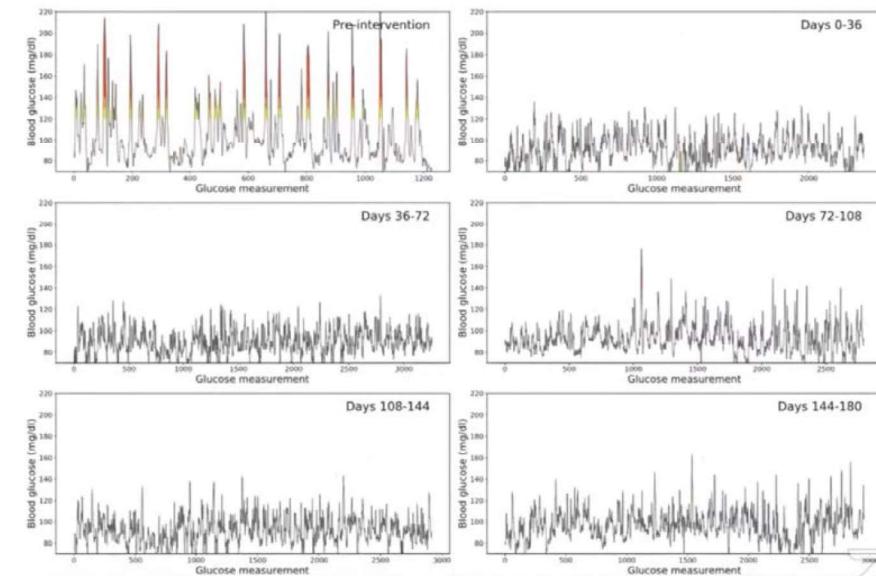

<https://www.youtube.com/watch?v=Ryc5M3Ciytg>

- Söögijärgne veresuhkru tase sõltub soolestiku mikrobioomist
- Välja töötatud mudelid ennustasid toitainete mõju vastavalt soolestiku mikrobioomile ning hoida veresuhkru tase stabiilsena

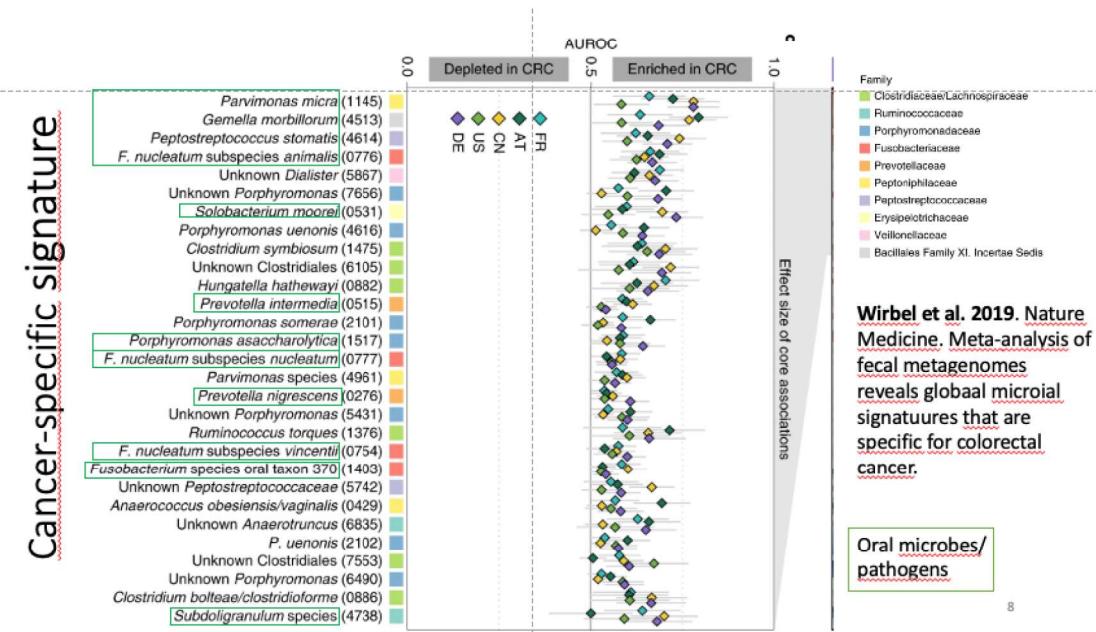
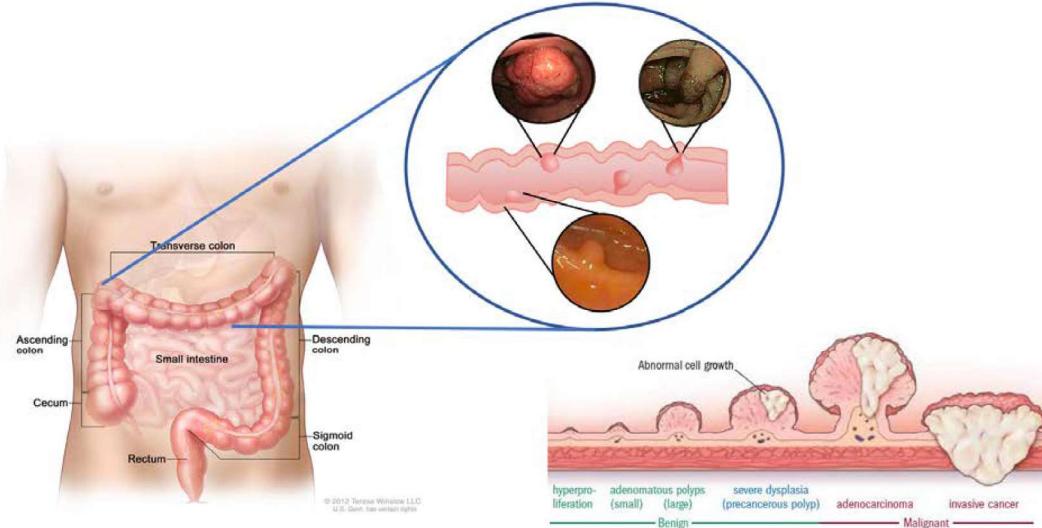

FIG 2 Person-specific postprandial responses. Genetic and nongenetic factors, such as age, the nature of a meal, habitual diet, level of physical activity, and the microbiome, account for considerable interindividual variability in energetic and endocrine postprandial responses, resulting in large differences in metabolic parameters following identical meals. The image was created at BioRender.

Leshem et al *MSystems* 2020

Mikrobioom ja jämesoolevähk

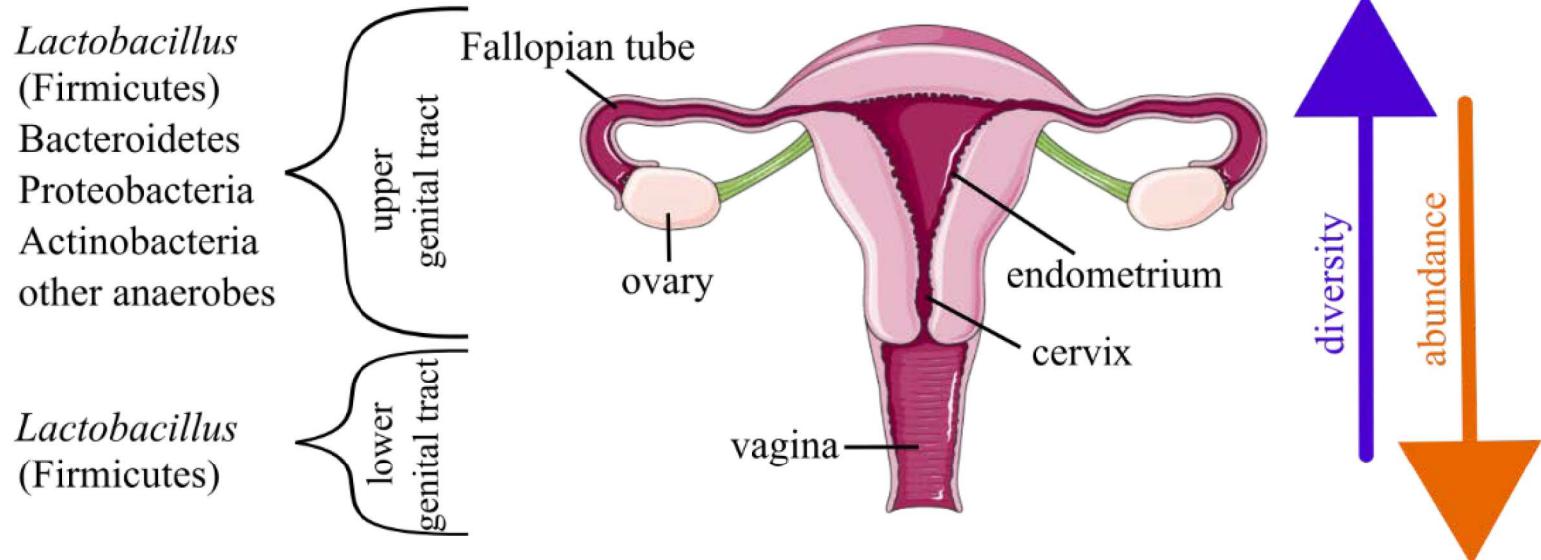

- EU:
  - Enim-diagnoositud vähk
  - Vähisurmadelt teisel kohal
- Kasvutrend noorte täiskasvanute seas (< 50 a)

- Eesti:
  - Diagnoositavate hulk kasvavamas
  - ¼ diagnoose IV staadiumis (15% elulemus)
  - Riiklik sõeluuring: ages 60-68
  - Peitvere (FIT) test ja koloskoopia

Mikrobioomi ja naiste tervise vahelised seosed

- Polütsistiliste munasarjade sündroom

- 102 PCOS/201 tervet naist Põhja Soome 1966 sünnikohort
- Soolestiku mikrobioomi muutused seotud PCOS-ga seotud ainevahetushäiretega (BMI; Glc tase)

- Endomeetriumi mikrobioom

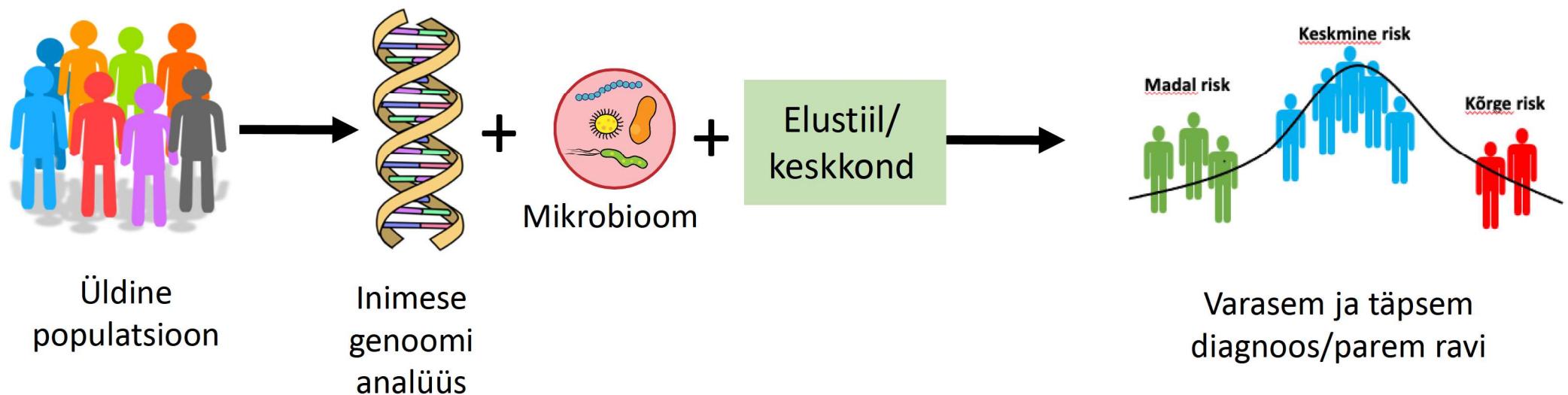
- Endomeetriumi biopsia proovid IVF kliinikust
- Perekond *Lactobacillus* domineerib endomeetriumi koes ja muutused võivad olla setud viljakusega

Eesti Geenivaramu

- Vabatahtlikusel põhinev populatsiooni biobank
- 202,282 geenidoonorit – 20% eesti elanikonnast
- Terviseparameetrid, elustiil jne
- DNA, vereplasma (meie geenide uurimine)
- Eesti inimgeeniuringute seadus
- Lai informeeritud nõusolek

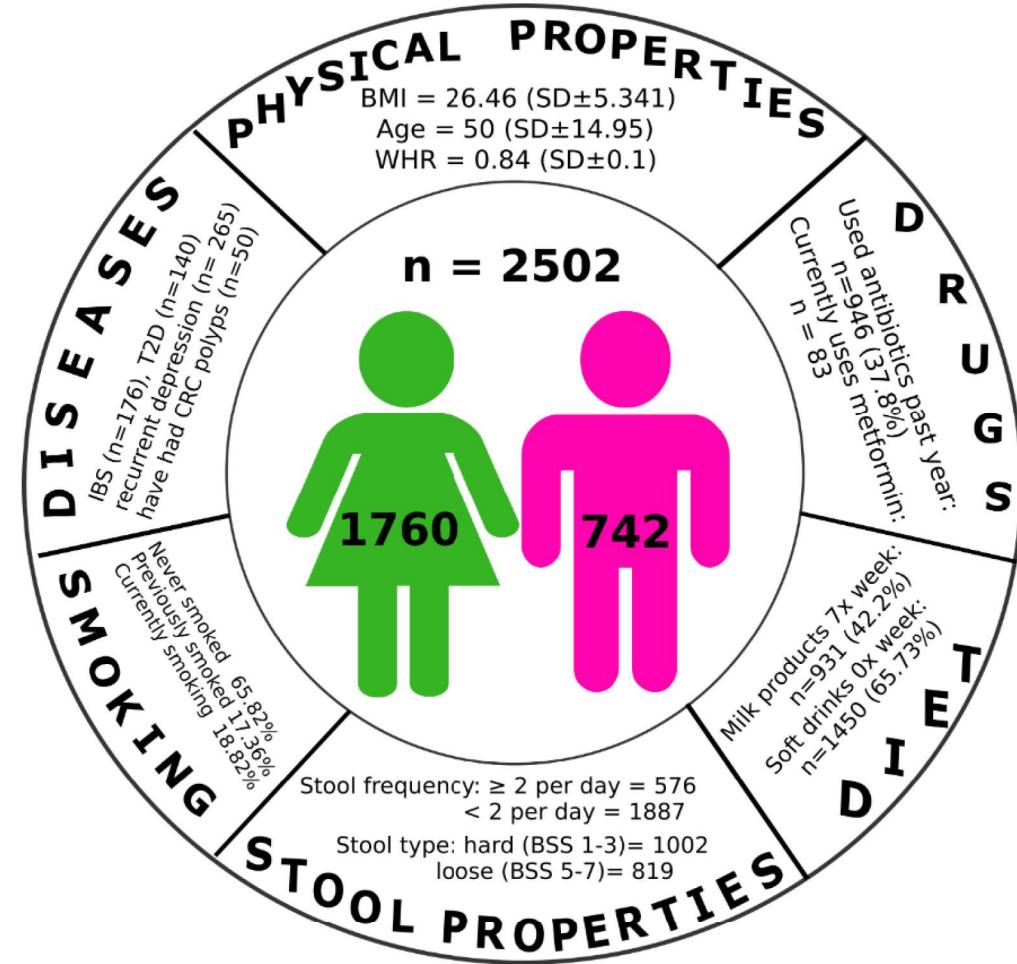

Kombineerides erinevaid riskifaktoreid saame täpsemmini hinnata haigestumise riski ja määrata ravi

Eesti mikrobioomi projekt

- 2510 geenidoonorid suu ja soolestiku proovid
- Mikrobioomi analüüs (täielik sekveneerimine) kõigile sooleproovidele
- Ulatuslik andmestik-terviseandmed (EHR), elustiili ja elukeskkonna andmed
- Genoomika andmed (geneetiline kaart, metaboloomika, proteoomika)

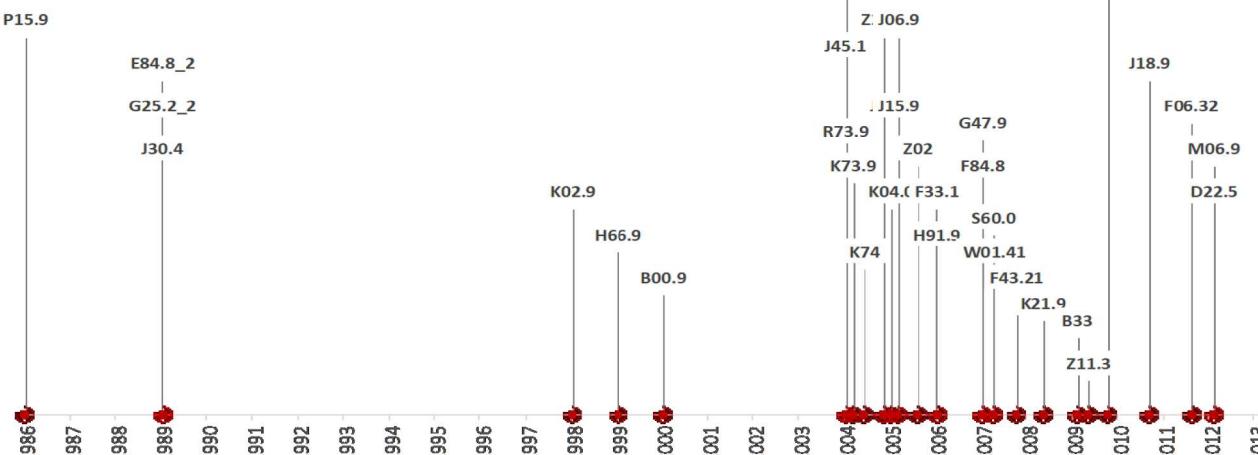
Aasmets O, Krigul KL et al (2022) *Nature Communications*

Erinevate registrite andmed võimaldavad saada täpsemat terviseinfot

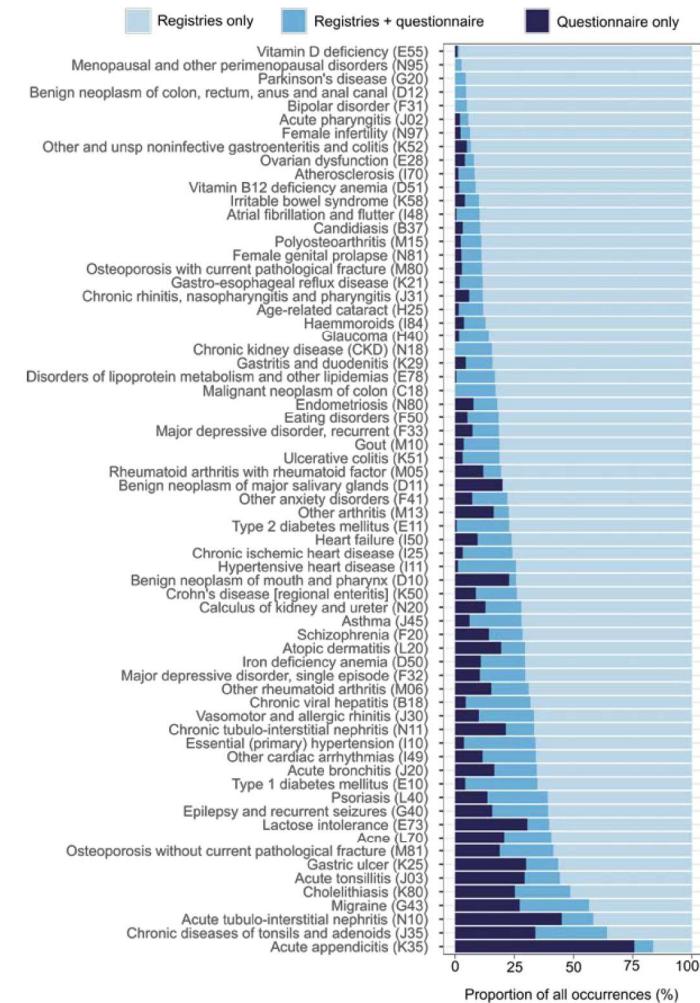
Erinevad andmestikud

- Antropomeetrilised mõõtmised
- Väljaheite proovide kirjeldused
- Spetsiaalsed küsimustikud:
  - Tervis & haigused, ravimite kasutamine
  - Elustiili andmed (e.g. toit, stress, füüsiline aktiivsus jne.)

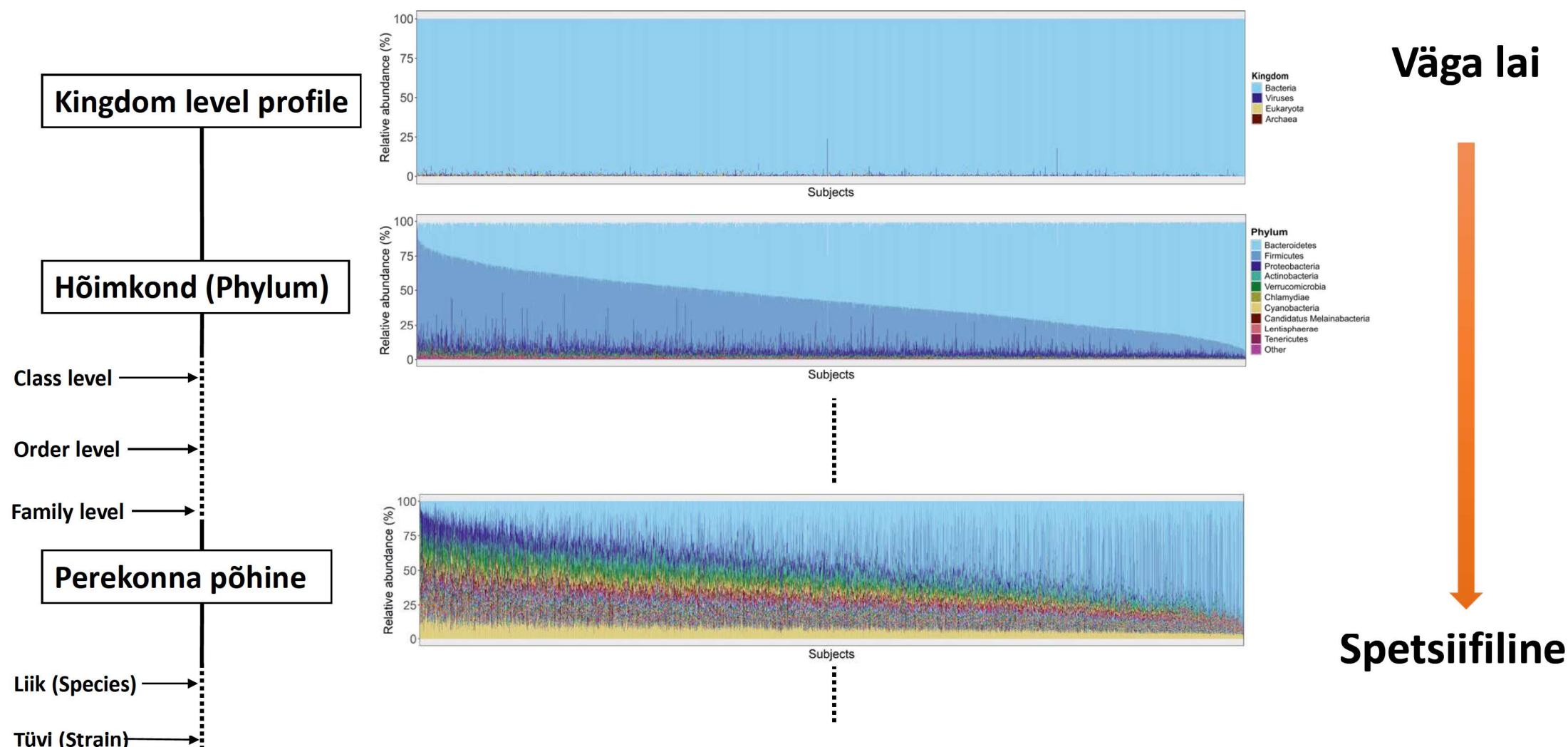
- Linkimine elektooniliste terviseandmetega(EHRs):**
- Eesti Haigekassa (ravimite info, protseduurid, ICD10-10 koodid)
  - Haiglate info
  - Registrid (vähi, surma; sõeluuringud)

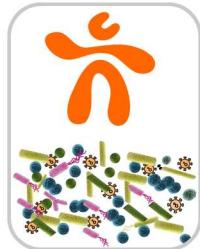
Võimalik jälgida inimese tervist ajas

Soolestiku mikrobioom on väga varieeruv ja unikaalne

Mikrobioomi mitmokesitus oli seotud üle 100 erineva faktoriga-elustiil, toit, haigused, meditsiinilised protseduurid, ravimid

Alfa mitmokesitus

Palju on unikaalseid liike?

180

200

90

Beta mitmokesitus

Kui sarnane on mikrobioomi profiil?

90%

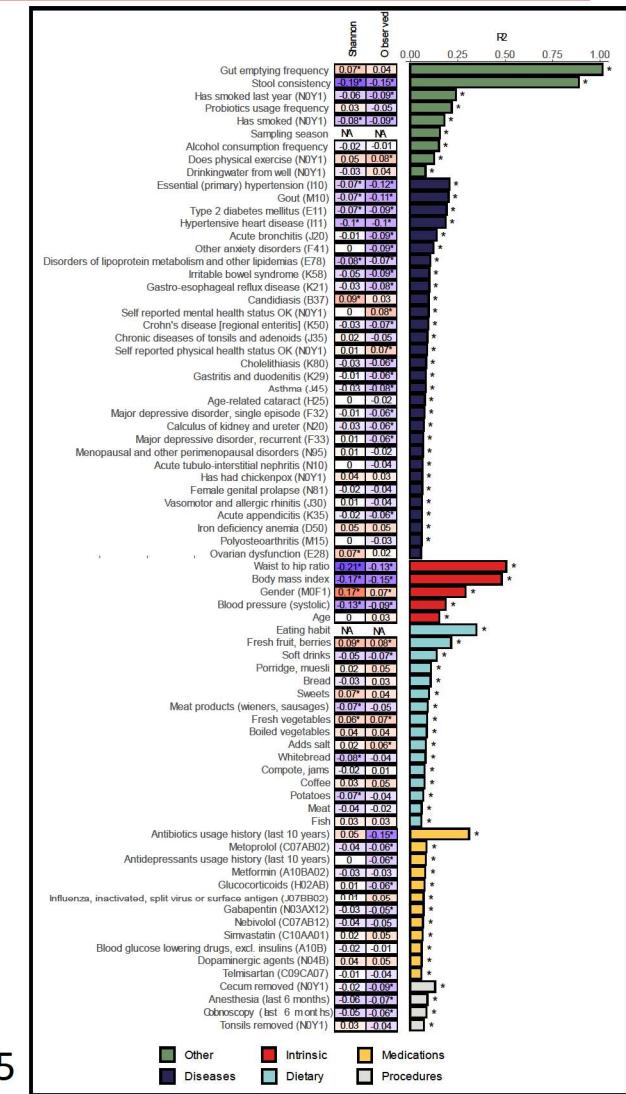
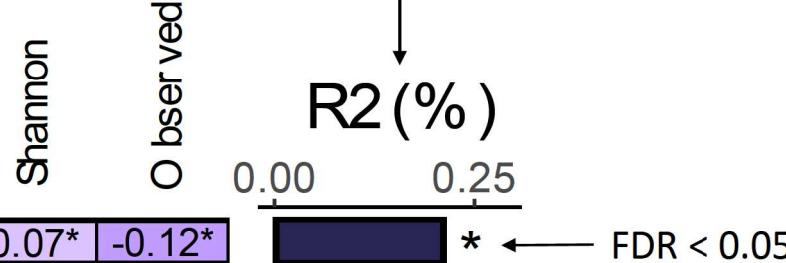
30%

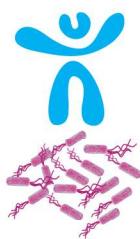
42%

Kuidas alfa mitmokesitus korreleerub uuritava tunnusega?

Kui suure osa mikrobioomi varieeruvusest määrab uuritav tunnus?

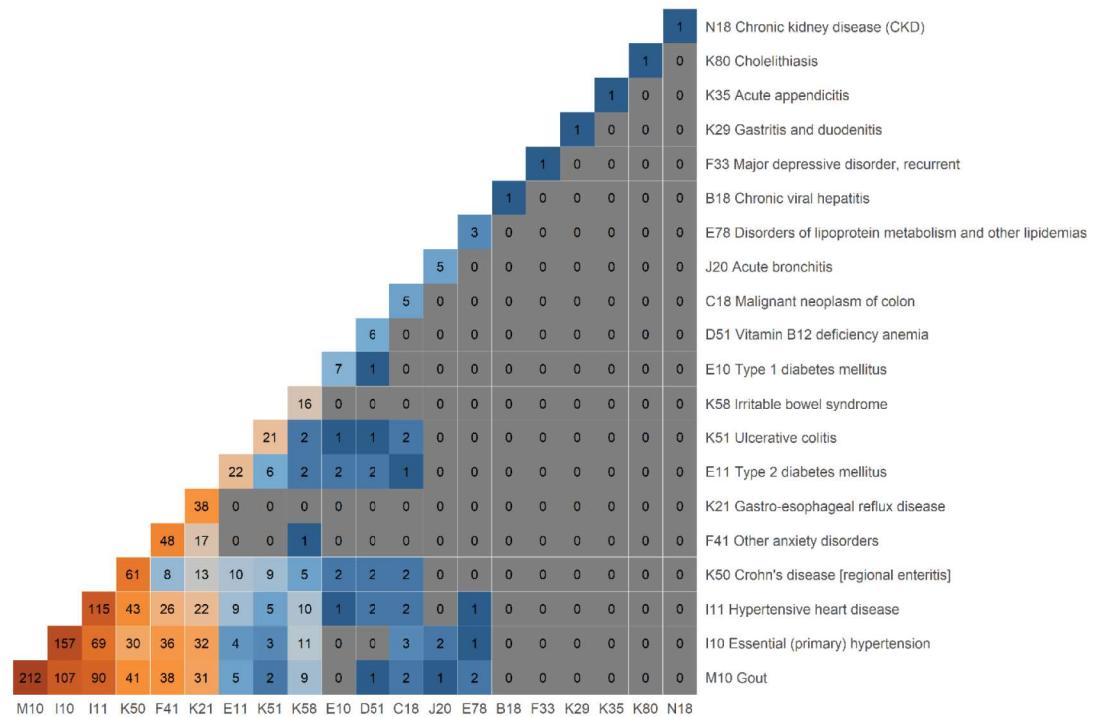

Kuidas spetsiifilise liigi sagedus on seotud erinevate haigustega?

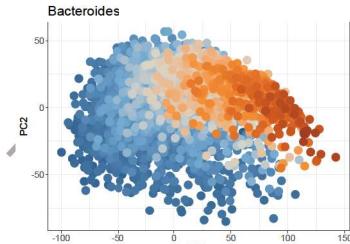
bakter ~ ... + haigus

Kokku tuvastasime 1335 seost 20 erineva haiguse, 18 ravimi ja 11 toiduga

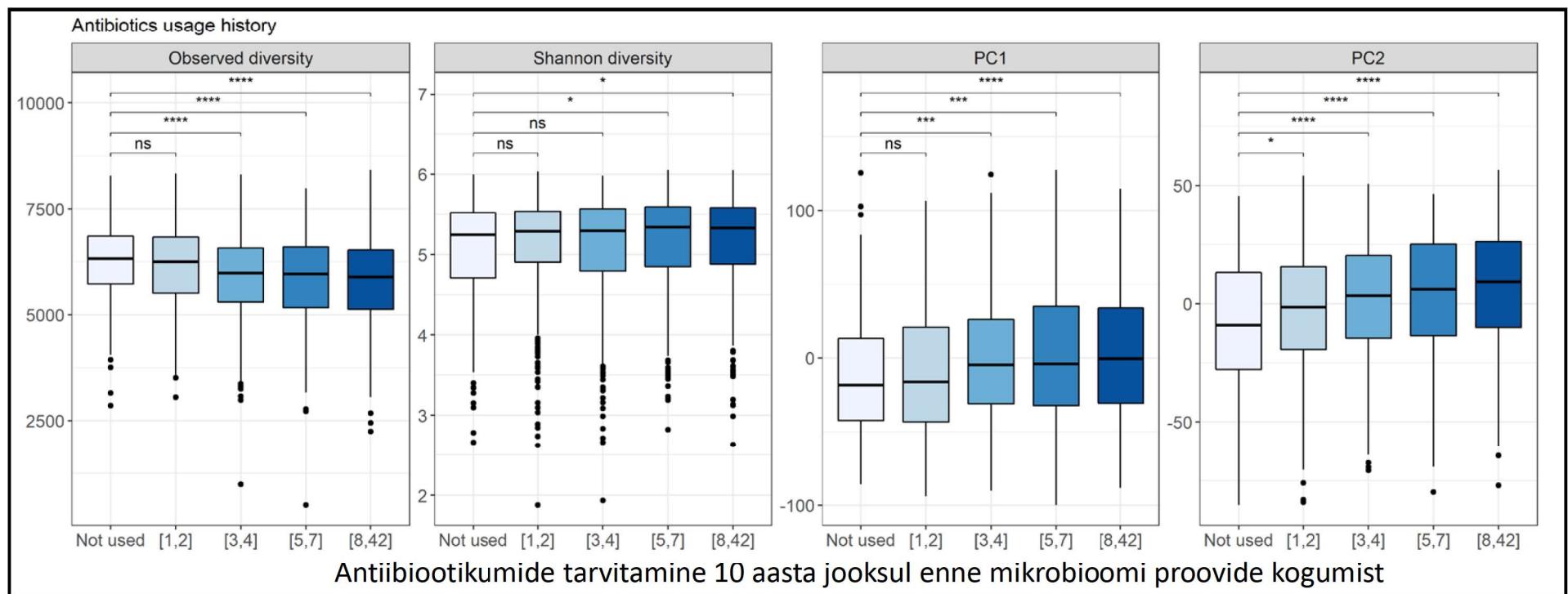

Seosed haigustega (diagonaal) ja sarnaste seoste arv erinevate haigustega (väljaspool diagonaali)

Pikaaegne antibiootikumide tarvitamine mõjutab mikrobioomi mitmekesisust

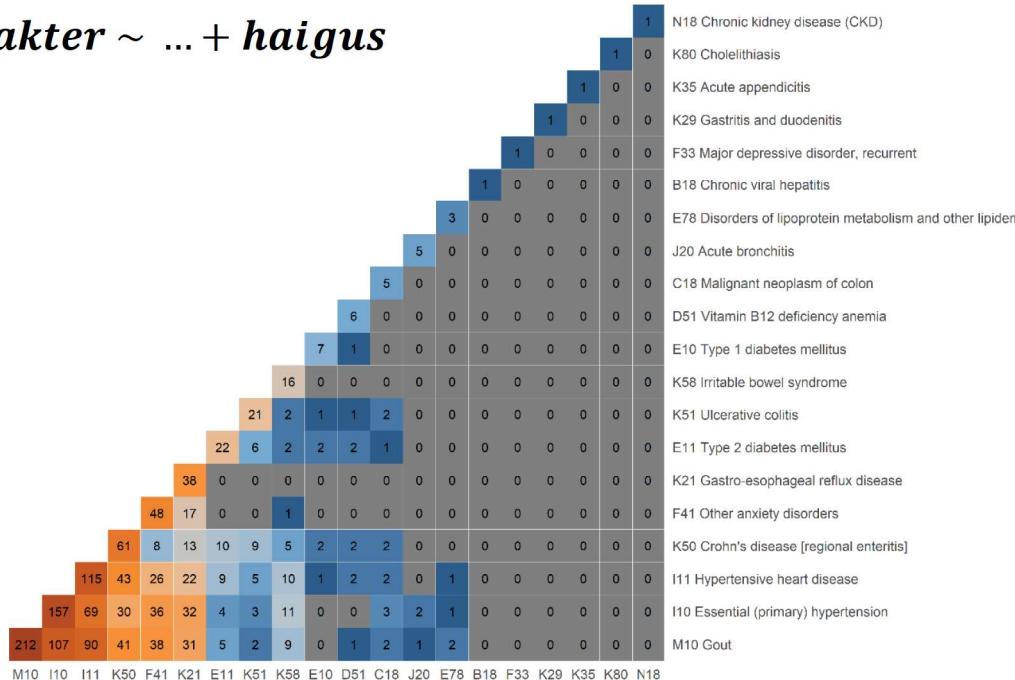
PCA on species abundance profile

Pika-aegne antibiootikumide tarvitamine mõjutab haiguste-mikrobioomi seoseid

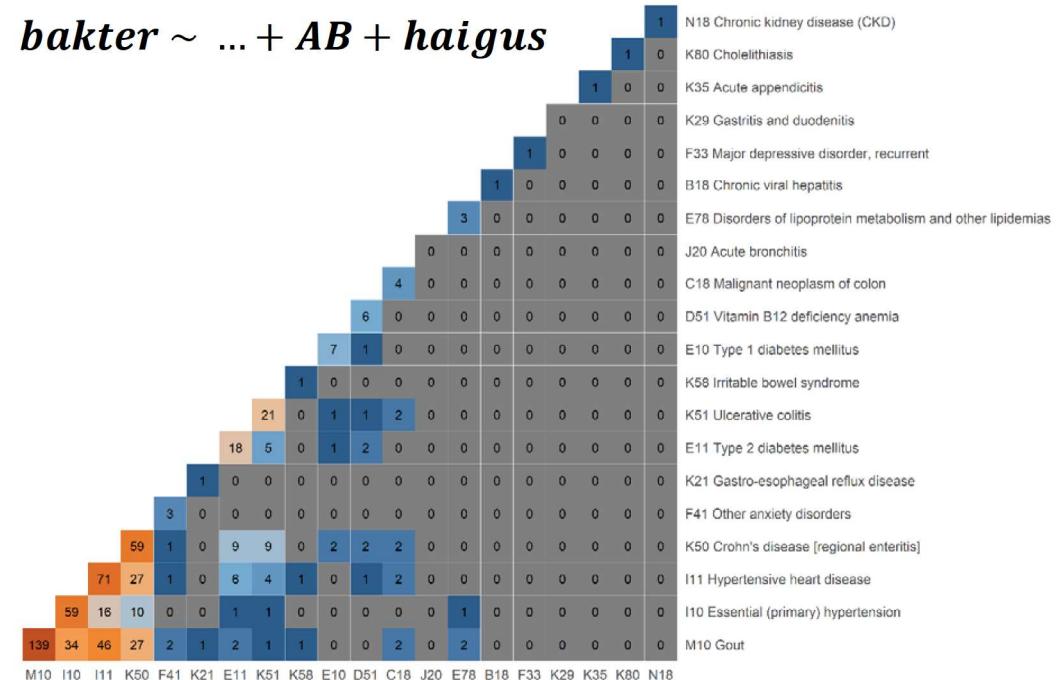
Ilma ravimeid arvestamata

bakter ~ ... + haigus

Ravimite efekti arvesse võtmine

bakter ~ ... + AB + haigus

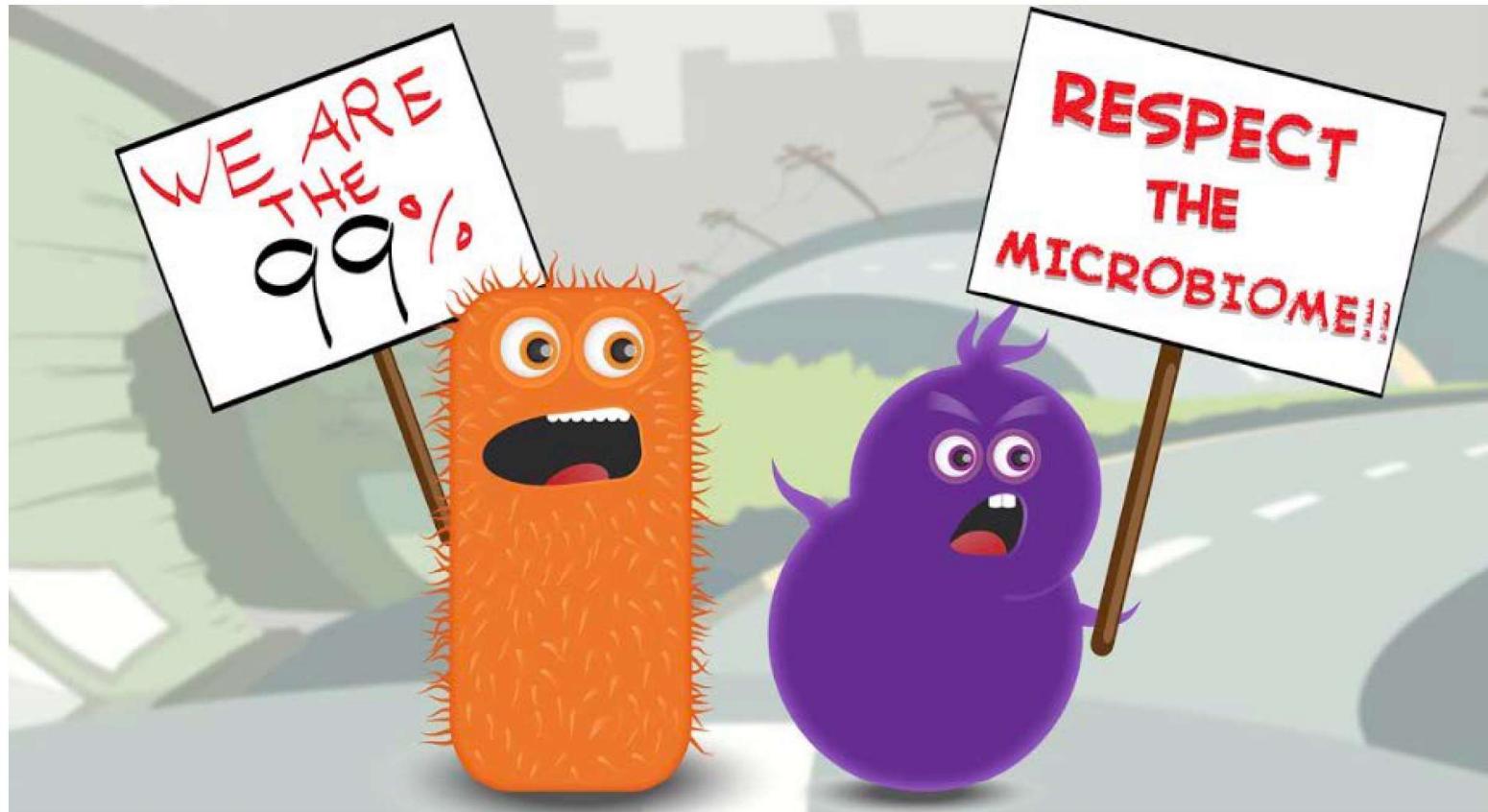

Bakterite ja haiguste vahelised seosed enne ja pärast antibiootikumide kuuri arvestamist

Kokkuvõte:

- Meil kõigil on unikaalne mikrobioomi kooslus, mida mõjutavad erinevad tegurid (sh. toit, vanus, sugu, tervis, ravimite kasutamine)
- Mitmekesine mikrobioomi kooslus mõjutab meie tervist: immuunsüsteemi, ainevahetust, närvisüsteemi
- Mikrobioomi kooslust on võimalik enda elustiiliga mõjutada (toit, elukeskkond)
- Pikaajne ravimite tarvitamine mõjutab soolestiku mikrobioomi mitmekesisust, mis omakorda mõjutab tervist
- Mikrobioomi muutused on seotud paljude erinevate haigustega, kuid täpseid mehanisme on hetkel teada vähe

Tänan kuulamast !

Kontakt: Elin.Org@ut.ee